…ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

…урят-Монголой ҮНЭН

…С-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 308 (1908)
ДЕКАБРИИН
31
СУББОТО
1955 он

Сэн 20 мүнгэн.

Үнгэржэ байгаа жэл уласхоорондын түгшүүрилтэ оршон байдалда мэдээжэ хубилалта хэhэн жэл боложо түүхэдэ орохо байна. Тиимэ түгшүүрилтэ байдал hүүлэй үедэ бии болоо hэн. Энэ хубилалтын туйлагдахада Советскэ Союзай гаргаhан хүсэлэл оролдолго багабэшэ аша габьяатай юм.

(СССР-эй Верховно Соведэй дүрбэдэхи сесси дээрэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. А. Булганинай хэhэн элидхэлhээ).

СССР-эй Верховно Соведэй дүрбэдэхи сесси

…НДИ, БИРМА, АФГАНИСТАНААР ЯБААД ЕРЭҺЭН ТУХАЙ

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. А. БУЛГАНИНАЙ хэhэн элидхэл

…д депутадууд! СССР-эй Верховно Соведэй …сси 1955 оной дүүрэхээ байхада боложо бай…55 ондо гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаануу…лээд hайжаруулhан уласхоорондын ехэ со…уд болоо.

…ржэ байгаа жэл уласхоорондын түгшүүрилтэ …байдалда мэдээжэ ехэ хубилалта хэhэн жэл …түүхэдэ орохо байна. Тиимэ түгшүүрилтэ …hүүлэй үедэ бии болоо hэн. Энэ хуби…туйлагдахада Советскэ Союзай гаргаhан …оролдолго бага бэшэ аша габьяатай юм. …кэ Союзай хүсэлэл оролдолгонь эб найрам…радуудай аюулгүй байдал хангалгада, гүрэ… бэе бэелээ бүри ехээр этигэлсэдэг болохо …да, ниитын ба политическэ байгуулалта…дулдыдангүйгөөр оронуудай хоорондо поли…, экономическа болон культурна үргэн хол…рисаа хүгжөөлгэдэ зорюулагданхай.

…он хадаа эб найрамдалые бэхижүүлхын тү…ласхоорондын түгшүүрилые hуларуулхын тү…адуудай ба гүрэнүүдэй хоорондохи хани ха…е үргэдхэхын түлөө советскэ гадаадын поли…хэгдэhэн илангаяа эдэбхитэй, шанга тэмсэ… байгаа. Энэ талаар Советскэ Союзай гар…үсэлэл оролдолгонь горьтой ехэ амжалта … Энээниие мүнөө хэншье буруушааажа шада…юм.

…тскэ Союзай болон Инди, Бирма, Афганис…нүхэр Н. С. Хрущев бидэ хоёрой hаяхан …ерэhэн оронуудай хоорондохи хани барисаае, …ан ажаллалгые улам хүгжөөhэн ябадал эб …дал бэхижүүлхэ хэрэгтэ ехэ туhа нэмэри бо…нь лабтай. Энэ ябалга хадаа Советскэ гү…б найрамдалда дуратай гадаадын политикын …о гэршэ мүн ба уласхоорондын шухала собы…аар баян 1955 оной нэрэ түрэдэ хүрэмэ …м болоно.

…, Бирма ба Афганистанда бидэнэй ошоод …эй эсэстэ Советскэ Союзай болон эдэ оро…хоорондохи хани барисаан, харилсан ажал…бэхижээ, хүгжөө, советскэ арад агууехэ ин…арадтай, Бирмын болон Афганистанай ара…й улам дүтэ болоо. Зүгөөр тэрэ ябалгын уд…рынь энээгээр лэ дүүрэнэгүй.

…ябалга хадаа уласхоорондын удхашанартай …Тэрэ удхашанарынь гэбэл, нэн түрүүндэ, …кэ Союзай гадаадын политикын ленинскэ гол …римай—социально-политическэ ондо ондоо …нүүдтэй гүрэнүүдэй амгалан ёhоор зэргэ … ёhо гуримай зүб байhаниинь гэршэлэн ха…даа. Энэ ёhо гурим болбол эб найрамдал ба …дай аюулгүй байдал бэхижүүлхэ, гүрэнүүдэй …дээ улам ехээр этигэлсэн харилсадаг болохо …тай үндэhэ hуури мүн гэжэ тэрэ ябалга эти…тодоор харуулаа.

…ай үеын уласхоорондын ажабайдалда Азиин …д улам ехэ удхашанартай боложо байhа… мэдээжэ. Тэдэ оронуудта дэлхэйн бүмбэрсэ…н зоной хахадhаа үлүүнь ажаhуудаг. Азиин …оронуудай хүн зон хэдэн зуун жэлэй турша …лониальна хүшэр хүндэ дарлалта доро бай…рим арадууд мүнөөшье хүрэтэр тиимэ дар…доро байhаар. Өөрыгөө ябуулдаг полити… Азиин арадуудые ээрхэн дарладагаа зүб…гэжэ эрмэлзэн, колонизаторнууд эдэ арадуу…ультурна ба общественнэ талаараа гээгдэнхэй …аруулхые хүсэдэг байгаа, хүсэнэшье. Зүгөөр, … арадуудай түүхэтэ хүгжэлтэнь европейскэ …удай түүхын оршондо гарахаhаа холо урид … юм гэжэ мартажа болохогүй. Азиин ниитын … политическэ хүгжэлтэнь hүүлэй хэдэн …жэлнүүдтэ hаатуулагдаhан ба гээгдэhэн байгаа …ндэ Азиин арадууд зэмэтэй бэшэ, харин хүн …е хүсэрхэжэ, тонохо дээрэмдэхэ, хайра гамгүй… дарлаха мүлжэхэ ябадалые үндэhэ болгодог …аанай системэ Азиин оронуудта, Азиhаа гад…үн Африкадашье тогтооhон колонизаторнууд …эй байна. Тиимэ системэ колонизатор…а туйлай ехэ баялиг асардаг, харин Азиин … Африкын дарлагдаhан арадуудые үгытэй …болгодог, тон ехээр туляадаг, зобоодог байна. …мэ байдал удаан саг соо байhаншье hаа, … байжа шадахагүй байба. Азиин оронуудта …нально-сүлөөрэлгын хүдэлөөн заатагүй дэлгэр…рэ хүдэлөөн улам бүри үргэн далайсатай боло…кэ ниитын хүгжэлтын хуули ёhонуудтай бишы…е танил бүхы хүнүүдтэ эли байгаа. Теэд тии…мэн болоо. Азиин арадууд hэрин бодожо …э hэн. Угаа ехэ энэ hэрилгэдэнь манай …дотор болоhон Агууехэ Октябрьска социалис…э революци ба дэлхэйн нэгэдэхи, илангаяа …охи дайнуудай эсэстэ колониальна гүрэнүүдэй …алга туhалhан байна.

… зүгэй оронууд тухай хэлэхэ зуураа, эдэ …дай олониитэ арад зон бүрин эрхэгүй бай… болюулхын тулада, шэнэ ажабайдалые өөhэ…баадалсан зохёохын тула тэмсэлдэ заатагүй … гэжэ манай агууехэ багша В. И. Ленин нэ…шэ тэмдэглэдэг hэн. Азиин олон зуун …он хүн зоной бүхэдэлхэйн түүхын эдэбхитэй …үхэсэлынь болохо ба бүхы хүн түрэлтэнэй … заяае шиидхэлгэдэ хабаадалсаха саг ерэхэ …жэ Ленин хэлэдэг hэн. Тиимэ саг ерээ. Мүнөө …эр Азида болон бүхы Зүүн зүгтэ колониаль…стемын hандаран hалажа байhые бэеэрээ ха… байнабди.

…дай Коммунистическэ партиин хүтэлбэрил…агууехэ Хитад арад өөрынгөө оронии нацио…а талаараа hалбаран бадаралгын, бэеэ даан…байдалай үргэн замда, социалистическэ об…о байгуулгын замда гаргаа. Хитад арадай …hан түүхэтэ илалтань Азиин ба Зүүн зүгэй … оршон байдалда угаа ехэ нүлөө үзүүлээ. …лалтань колониальна болон бэеэ даагаагүй …удай арадуудай национально-сүлөөрэлгын …ые улам хүсэтэй болгоо.

Агууехэ Индиин арадууд, Бирмын арадууд, колониальна гуримай хүшэр хүндэ дарлалтые үгы хээ. Өөhэдынгөө оронуудые hэргээн бадаруулха ба шэнэдхэн байгуулха хүсэл эрмэлзэлээр зоригжоhон эдэ арадууд мүнөө экономическа болон гүрэнэй талаар бэеэ даагаад хүгжэхэ шатадаа ороод байна.

Индонезиин ба Зүүн зүгэй бусад хэдэ хэдэн оронууд эрхэ сүлөөтэй, бэеэ даанхай байдалай замда оронхой.

Арабска оронуудта национальна бэеэ даанхай байдалаа батадхахын түлөө хүдэлөөн улам үргэдэжэ байна. Африкын арадууд өөhэдыгөө сүлөөлхын түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэнэ.

Нүхэд депутадууд! Н. С. Хрущев бидэ хоёр Индидэ гурбан недели соо байгаабди. Индиин газар дайдада түрүүшынхеэ ороhон сагhаамнай эхилэн, хүндэшэ энэ оронhоо бусажа ерэтэрнай индийскэ арад бидэниие энэ бүхы саг соо инаг дуратайгаар, хани барисаатайгаар угтаа, бидэндэ эгээн халуун хани ёhоной мэдэрэлтэйгээр хандажа байгаа, манаар дамжуулан Советскэ Союзые урма зоригжолтойгоор амаршалаа. **(Удаан альга ташалга).** Эгээл иимэhээ Индеэр бидэнэй ябаhые агууехэ индийскэ арадтай хэгдэhэн уулзалга гэжэ нэрлэхэдэ болохо байна. **(Альга ташалга).**

Инди ошоходоо, энэмнай бидэнтэй эбтэй орон гэжэ, бидэниие тэндэ hайнаар угтаха гэжэ мэдээд байгаабди. Теэд хараhан, дуулаhан юумэмнай манай hанаhанhаа үлүү гараhан байба. Делидэ ерээд самолёдhоо буухадаа бидэниие угтагша хүнүүдые Премьер-Министр господин Неру түрүүтэйгээр, тоо томшогүй олон улад зониие хараабди, олон мянган хүнүүдэй замхашагүйгөөр дуугаралдаха абяаеынь дуулаабди. Сугларhан хүнүүд бидэнэй мэдэхэгүй үгэнүүдые түрэл хэлэн дээрээ шанга шангаар хэлэжэ байгаа. Зүгөөр энэ хадаа хани ёhоной ба баяр баясхалангай үгэнүүд байhаниинь ойлгосотой байба — эдэ үгэнүүд тиимэ халуунаар, үнэн зүрхэнhөө хэлэгдэhыень ойлгохоор байба. Советскэ арадай үнэн бодото ханинарта, манай ахадүүнэртэ ерээд байнабди гэжэ мэдээ hэмди. **(Альга ташалга).**

Делидэ бидэниие угтахын тулада 1 миллион тухайтай хүн зон Рамлилын талмай дээрэ ерээ. Энэ хадаа мартагдашагүй үзэгдэл байгаа. Ехэ талмай дээрэ сугларhан зон сэдьхэлээ хүдэлгэн баясажа, байба, талмайн бүхы тээhээ амаршалгын абяанууд дуулдаба, ород хэлэн дээрэ «Индиецүүд ба ородууд—ахадүүнэр мүн», «Индийско-советскэ хани барисаан мандаха болтогой!», **(Альга ташалга).** «Бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал мандаха болтогой!», **(Альга ташалга).** «Советскэ Союзhаа ерэhэн манай хүндэтэ айлшад наашаа морилыт!», **(Альга ташалга)** гэhэн үгэнүүдтэй плакадуудые бидэнэр уншаабди. Амаршалгын эдэ үгэнүүд индийскэ арадай үнэн зүрхэнhөө хэлэгдэhэн байна.

Индийскэ арадай бидэниие хүхюун баяртайгаар угтаhан ушарынь алдарта манай Эхэ оронии, агууехэ советскэ арадые хүндэлhэнэй тэмдэг гэжэ омог баяртайгаар мэдэрээбди. Советскэ арад Коммунистическэ партиингаа хүтэлбэреэр Агууехэ Октябрьска социалистическэ революци хээд, гадаадын ба дотоодын олон тоото дайсадые уй бута сохёо, тиин манай партиин генеральна хараа шугамые хэлбэришэгүйгөөр баримталан ябажа, дэлхэй дээрэ түрүүшын социалистическэ гүрэниие байгуулаа. **(Альга ташалга).**

Индийскэ арад манаар дамжуулан Советскэ Союзай арадуудые халуунаар амаршалаа. Советскэ Союзай арадууд Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ фашистска дээрмэшэдтэ эсэргүү шэрүүн шанга тэмсэл хэжэ, өөhэдынгөө туйлалтануудые аршалан хамгаалаад, мүнөө зохёон байгуулха оролдосото ажалаараа шэнэ коммунистическэ общество байгуулжа байна. **(Альга ташалга).**

Манай ороной туйлаhан туйлалтанууд, амжалтанууд ба илалтанууд индийскэ арадта дүтэ, ойлгосотой гэжэ, эдээндэмнай индийскэ арад үнэн зүрхэнhөө халуунаар баясана гэжэ бидэнэр этигэн мэдээбди.

Саашань, Бомбейдэ, Пунада, Коимбаторта, Бангалорта, Мадрас, Доаайпурта, Сринагарта ба бусад городуудта индийскэ арадтай уулзаhан тухайгаа сэдьхэлээ хүдэлгэнгүйгөөр hанахын аргагүй байна. Зүгөөр, Калькуттын хүн зонтой уулзалга бидэнэй сэдьхэл hанаанда эгээн мартагдашагүйгөөр, эгээн эли тодоор хадуугдаа. Бидэнэй ерэхэhээ бүри хэдэн үдэр урид дүтын городууд ба хүдөө нютагуудhаа хүн зон иишээ олоороо ерэжэ эхилhэн байна. Городой үйлсэнүүдтэ бидэниие 3 миллион үлүүтэй хүн угтаа гэжэ хожомынь газетэнүүд бэшээ hэн. Энэ хадаа долгилжо, шууяжа байhан далай шэнги олон хүнүүд байгаа, тиин бидэнэр Советскэ Союзые амаршалhан халуун үгэнүүдые, хани барисаагай ба инаг дуранай үгэнүүдые эндэ дуулаhан байнабди. Трибунада дүтэ hуури эзэлхын тула Калькуттада болоhон митингдэ хабаадагшадай олониинь талмай дээрэ бүри эртээр ерээ гэжэ бидэндэ дуулдаhан байна.

Бидэндэ, советскэ арадай түлөөлэгшэдтэ, хани ёhоор хандадаг ябадалые ехэ городуудhаа гадна, мүн багахан хүдөө нютагуудташье ажаглаабди. Тэндэ бидэниие угтажа амаршалхын тула эрэшүүл, эхэнэрнүүд, үбгэд, үхибүүд харгы дээрэ гараhан байна. Тиин эндэ манай ороной хүндэлэлдэ болоhон баяр баясхалангай хашхаралдаануудые дуулаабди. **(Альга ташалга).**

Индийскэ парламентын гэшүүдтэй манай уулзалга бидэниие угаа ехээр hонирхуулаа. Тэдэнэр бидэниие тон дулаанаар угтаа, бидэнэй хэлэhэн үгэнүүдые ехэ анхаралтайгаар шагнаад, амаршалаа. Индиин гүрэнэй ажал-ябуулагшад, бидэнэй ябаhан штадуудай правительствонууд маниие дулаанаар, хүндэтэйгөөр угтаа. Бидэнэй Индеэр аятай hайнаар, аша туhатайгаар ябаад ерэхымнай тулада тэдэнэр ехэ оролдолго гаргаа.

Делидэ бидэнэр Индиин президент господин Прасадта айлшалжа ошообди. Бидэнэр тэрэнэй үргөөдэ байгаабди. Тэндэнь нүхэр Н. С. Хрущев бидэ хоёрой, бидэнтэй ябалсаhан нүхэдэй аятай hайн байхын тулада господин Прасад ехэ юумэ хээ. Бидэнэр господин Прасадтай хэдэн дахин хөөрэлдөөбди. Тэрээндэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. Е. Ворошиловай эльгээhэн бэшэг дамжуулан барюулаабди. Энэ бэшэгэй түлөө господин Прасад угаа ехэ баяр хүргөөд, нүхэр К. Е. Ворошиловта барюулхымнай тула харюу бэшэг манаар дамжуулан үгэhэн байна.

Индиин вице-президент господин Радхакришнантай — гүрэнэй гайхамшагта ажал-ябуулагшатай уулзаабди. Парламентын түрүүлэгшэ байжа, господин Радхакришнан бидэниие дулаанаар угтаад, Советскэ Союз тухай үгэ хэлэхэдээ олон hайн юумэнүүдые хэлээ.

Индиин премьер-министр господин Нерутэй—манай үе сагай гүрэнэй гайхамшагта ажал-ябуулагшатай бидэнэй уулзаhан уулзалганууд тухай онсолон тогтожо хэлэхэ шухала. **(Удаан альга ташалга).** Господин Нерутэй бидэнэй уулзаhан бүхы уулзалганууд хани барисаанай үнэн сэдьхэлэй мэдэрэлээр нэбтэрэнхэй байгаа. Бидэнэй хаанашье ябахадамнай, Неру бидэн тухай ходоодоо анхарал оролдолго гаргажа байгаа.

Хожомоортоо бидэнэй уулзаhан Бирманскэ Союзай ба Афганистанай арадууд советскэ арадта инаг дуранай ба хани барисаанай, үнэн сэдьхэлэй халуун мэдэрэлтэй байhанаа мүн тэрэшэлэн харуулаа. Бирмын городууд болон хүдөө нютагуудта, Афганистанай столица Кабулда хүн зониинь Советскэ Союзые, советскэ арадые манаар дамжуулан баяр баясхалантайгаар, талархалтайгаар амаршалаа.

Советскэ Союзай ба советскэ арадай түлөөлэгшэдтэй—бидэнтэй уулзаhандал адли тиимэ хани ёhоной ба угаа ехэ уулзалгануудые эдэ городууд мүнөө хүрэтэр үзөөгүй юм гэжэ Делидэ ба Индиин бусад городуудта, Рангунда ба Кабулда хэлсээ.

Индидэ байха үедөө бидэнэр индийскэ арадай ажабайдалай олон талатайнь танилсаабди. Индиин правительство оронойнгоо баруун, урда, зүүн ба хойто газарнуудаар ябаха арга боломжо бидэндэ олгоо. Сергей Владимирович Ильюшинэй зохёоhон «ИЛ—14» гэжэ манай советскэ самолёдоор ябаха бүхы үе соогоо 22 мянга 500 километр, тэрэнэй тоодо гансал Индеэр 10 мянга шахуу километр газарта ниидээбди. Бидэнэр Индиин олон районуудаар, олон городууд ба хүдөө нютагуудаар, барилганууд ба промышленна предприятинуудаар ябаабди, хүдөө ажахын гүрэнэй фермэнүүдтэ ошообди, культурна олон эмхи зургаануудаар ябаабди, Индиин эртэ урда сагай, баян культурын гайхамшагта памятнигуудтай танилсаабди.

Хоёр зуу шахуу жэлэй турша соо Индиие англиийска колонизаторнууд эзэмдэн байгаа, тиин энэ баян орон тэдэ колонизаторнуудай метрополиин аграрно-түүхэй эдэй нэмэри, промышленна эд товарнуудыень худалдан абаха рынок боложо байгаа. Индийскэ промышленностиие хүгжөөхэ гэжэ англичануудай оролдодоггүй байhаниинь элитэ. Колонинуудhаа шадаал hаа ехэ ашаг олзо шахажа абахые, орондонь оройдоо юушье үгэхэгүй гү, али үгэhэн нэрэ зүүхэ зорилготой байдаг бүхы колонизаторнууд эгээл тиимэ юумэ хэдэг байна.

Индиин арад колонизаторнуудай дарлалтаhаа сүлөөрэн, дахин бэеэ даанхай байдалтай болоод, өөрынгөө правительствын хүтэлбэреэр ябажа, оронойнгоо экономикые хүгжөөжэ эхилбэ. Энэ замдань түрүүшын амжалтанууд туйлагдаа. Индиин hүүлэй жэлнүүдтэ байгуулагдаhан промышленна гол районоор ябажа танилсаабди. Энэ районинь Бихар ба Баруун Бенгали гэжэ штадуудай уулзабарида Дамодар мүрэнэй эрьедэ оршоно. Тэндэ Индиин металлургическа, машина бүтээлгын ба химическэ промышленностиин зарим хубинь байдаг, Индиин шахтанууд ба руднигууд бии юм.

Читтаранджан городто бидэнэр паровоз бүтээдэг шэнэ заводтой танилсаабди. Энэ хадаа гүрэнэй предприяти юм. Тэндэ паровоз бүтээлгэ 1950 ондо эхилээ. Бидэнэй ерэхэ багта тус завод гурбан зуудахи локомотиваа гаргаhан байна. Индиецүүд энэ заводоороо омогорходог, тэрэниие өөрынгөө ороной машина бүтээлгын эгээн түрүүшын завод гэжэ тоолодог юм. Бидэндэ заводоо харуулха зуураа, паровозой детальнуудай 80 үлүүтэй процентыень тус завод өөрөө үйлэдбэрилэн гаргана гэжэ инженернүүд илангаяа онсолон тэмдэглэhэн байна.

Синдри городтохи искусственна үтэгжүүлгэ гаргадаг заводто бидэнэр мүн тэрэшэлэн ошообди. Энэ хадаа Индиин экономикодо тэрэшэлэн шухала үүргэ дүүргэдэг гүрэнэй шэнэ предприяти мүн. Индиин хүдөө ажахы минеральна үтэгжүүлгэ ехэ хэрэгсээдэг байна. Заводые тойрон бии болоhон Синдри город оройдоол 4—5 жэл соо оршожо байна.

Инди болбол хүдөө ажалтай орон мүн. Тэрэнэй хүн зонойнь дүрбэнэй гурба үлүүтэй хубинь газартаряалангай ажалтай. Индиин хүдөө ажалые хүгжөөлгэтэй холбоотой эгээн шухала асуудалнуудай нэгэниинь газараа искусственна аргаар уhалха ябадал болоно. Уhалагдадаггүй газарнуудтань муу ургаса гарадаг, тиин Индиин правительство газар уhалалгын хүсэтэ системэ байгуулха тушаа ехэ оролдолго гаргана.

Бидэнэр Индиин эгээн томо барилгануудай нэгэнтэй—Бхакра-Нангал гэжэ системэтэй тодорхойгоор танилсаабди. Тэндэ ехэ хаалта баригдажа байна, мүн электростанци байгуулагдаха юм. Энэ ехэ барилга үргэнөөр ба зоримгойгоор бодомжологдонхой, техническэ хэдэ хэдэн асуудалнууд hонирхолтойгоор шиидхэгдэнэ. Зүгөөр, бидэнэй эндэ ажаглаhан юумэнүүдhээ эгээн hонининь гэбэл, хүнүүдэй,—энэ барилга хэжэ байгаа хүдэлмэришэд ба инженернүүдэй ажалай угаа ехэ урма зоригжол болоно. Бхакра-Нангалай барилга манай нэгэдэхи табанжэлэй оршон байдалые бидэндэ hануулба. Тэрэ үедэ бидэнэр өөhэдынгөө хүсэ ехэтэ түрүүшын предприятинуудые байгуулжа байгаабди.

Индиин правительство газар эдлэлгые үмсынь хэбээр байлгаад хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөхэ замаар ябана. Энэ зорилгоор правительство «бүлгэмүүдые хүгжөөхэ программа» ба «национальна хүгжэлтэдэ туhалха программа» гэжэ нэрэтэй болоhон хэмжээ-ябуулгануудые хүдөө нютагуудта бэелүүлнэ. Мүнөө үедэ Индиин хүдөө нютагуудай 20 шахуу процентнь энэ программада хабаадуулагданхай, хоёрдохи табанжэлэй түсэбэй ёhоор аграрна хүгжэлтын энэ системэ бүхы орон соонь дэлгэрүүлэгдэхээр хараалагдаба гэжэ бидэндэ мэдээсэhэн байна.

Бидэнэр гүрэнэй хүдөө ажахын хэдэ хэдэн фермэнүүдээр ябаабди. Энэ хадаа, бидэнэй hанаhан ёhоор, туршалгын ажахынууд байhан hайн үүргэеэ заатагүй дүүргэхэ, багаханууд, hайнаар эмхидхэгдэhэн предприятинууд мүн.

Колонизаторнуудай дарлалтаhаа сүлөөрhэн индийскэ арадай промышленна дэбжэлтын замаар, экономическа талаараа бэеэ даанхай гүрэниие байгуулха замаар урагшаа дабшажа шадаха байhандань Индидэ ябахадаа бидэнэр үнэншэhэн байнабди. Тиихэтэй хамта, эб найрамдалые ба бусад оронуудтай харилсан ажаллахые индийскэ арадай ехээр хүсэдэг байhые бидэнэр дахин дахин үнэншэhэн байнабди.

Эб найрамдалай ба уласхоорондын аюулгүй байдалай түлөө тэмсэхые Советскэ Союзай ба Индиин нэгэн адляар хүсэдэг байhаниинь Индиин премьер-министр господин Нерүгэй энэ жэлэй зун Советскэ Союзда ерээд байха үедэнь элеэр харагдаhан байгаа. Энээн тухай энэ оной июниин 22-то Москвада гар табигдаhан советско-индийскэ түрүүшын хамтын мэдүүлгэ соо хэлэгдэhэн байна.

Делидэ байха үедөө, премьер-министр господин Неру ба Индиин гүрэнэй бусад ажал-ябуулагшадтай бидэнэр хөөрэлдэхэдөө Советскэ Союзай ба Индиин хоорондохи хани ёhоной харилсан ажаллалгые саашадань үргэдхэхэ асуудалнуудаар, тэрэшэлэн уласхоорондын шухала асуудалнуудаар hанамжануудаа бидэнэр дахин хөөрэлдэhэн байнабди. Господин Нерутэй болон Индиин гүрэнэй бусад ажал-ябуулагшадтай маанадай хэhэн хэлсээнэй дүн ямар байнаб гэхэдэ, советско-индийскэ хамтын мэдүүлгэдэ декабриин 13-да гар табигдаhан байгаа.

Бэе бэеынгээ территориальна бүрин бүтэн байлгые ба өөрын эрхэтэ байдалые хүндэлэлсэхэ, бэе бэедээ добтололсохогүй, ямар нэгэн экономическа, политическэ гү, али идеологическа шэнжэтэй шалтагуудые баряад бэе бэеынгээ дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсахагүй, тэгшэ эрхэтэйгээр ба алишье талада ашагтай туhатайгаар амгаланаар ажабайха гэhэн ёhо гуримуудые баримталдаг байhанаа уласхоорондын ехэ удхашанартай энэ түүхэтэ документ соо хоёр правительство баталан мэдүүлhэн байна. Эдэ ёhо гуримууд хадаа социально-политическэ ондо ондоо системэтэй гүрэнүүдэй эбтэйгээр ажабайха бата бэхи үндэhэ hуури боложо үгэнэ. Эдэ ёhо гуримуудые бусад гүрэнүүдэй, тэрэ тоодо Америкын Холбоото Штадуудай, Англиин ба Франциин хүлеэн абаа hаа, уласхоорондын түгшүүрилые саашадань hуларуулгада ба арадуудай хоорондоо ёhотойгоор этигэлсэдэг бололгодо туhатай байха hэн гэжэ Советскэ Правительство тоолоно.

Мүнөө үедэ бүри түбэгтэй ехээр яаралтай зэбсэгжэлгын хэгдэжэ байhые Делидэ гар табигдаhан мэдүүлгэ соогоо Советскэ ба Индийскэ правительствонууд буруушааhан, мүн яаралтай зэбсэгжэлгые зогсоохо, арадуудые сэрэгэй гаргашануудай хүшэр хүндэ ашалтаhаа сүлөөлхэ шухала байhан тухай нэгэн hанамтайгаар мэдүүлhэн байна. Атомна ба водородно зэбсэгүүдэй улам ехээр түхеэрэгдэжэ байhан тиимэ байдалай аюултайеынь хүсэдөөр мэдэрэн, иимэ зэбсэгүүдые заатагүй хорихо, мүн материальна ба хүн зоной тоолошогүй ехэ хохидолдо оруулха атомна дайнhаа айн түбэгшөөхэ ябадалhаа хүн түрэлтэниие сүлөөрүүлхэ шухала гэжэ хоёр правительство мэдүүлhэн байна.

Яаралтайгаар зэбсэгжэлгэдэ эсэс табиха, атомна ба водородно зэбсэг, мүн hүүлэй жэлнүүдтэ, илангаяа ехээр хүгжөөгдэжэ байhан, түбинүүдэй хоорондо хэрэглэгдэжэ болохо зэбсэг гэжэ хэлэжэшье болохоор ракетнэ зэбсэгүүдые оруулалсан, хүн зониие олоор хюдаха бусад түхэлэй зэбсэгүүдые хорихо тухай уласхоорондын хэлсээ баталха шухала гэжэ Советскэ Союз тоолодог байhан ба тоолоhооршье. Юрын буу зэбсэг хороохо ба атомна зэбсэг хорихо тухай асуудалаар Советскэ Союз 1955 оной үшөө май hарада дурадхал оруулhан юм. Энэ дурадхалые бэелүүлээд байгаа hаа, эб найрамдалай хэрэгтэ горьтой туhа нэмэри болохо байгаа. Энэ hайн hайхан хэрэг тушаа Индиин правительствын бидэнтэй адлирхуу хараа бодол баримталдаг байhанда бидэнэр баясанабди.

Бусад гүрэнүүдтэ эсэргүүгээр шэглүүлэгдэhэн сэрэгэй бүлэглэлнүүдые байгуулха политика зарим гүрэнүүдэй ябуулдагынь уласхоорондын түгшүүрилые шангадхана, шэнэ дайнай аюулые ехэ болгоно, мүн иимэ политика гүрэнэйнгөө ба ниитын байгуулалтаhаа дулдыдангүйгөөр бүхы гүрэнүүдэй уласхоорондын харилсан ажаллалга үргэдхэхэ интересүүдтэ зохилдохогүй байна гэжэ Индидэ хөөрэлдэhэнэйнгөө эсэстэ хүсэдөөр үгэеэ ойлголсоhон байнабди.

СЕАТО, мүн hаяхан үүдхэгдэhэн Багдадска хэл-

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

СССР-эй Верховно Соведэй дүрбэдэхи сесси

ИНДИ, БИРМА, АФГАНИСТАНААР ЯБААД ЕРЭҺЭН ТУХА[Й]

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. А. БУЛГАНИНАЙ хэһэн элидхэл

(Үргэлжэлэл)

сээн гэхэ зэргын ээрхэг түримхэй сэрэгэй бүлэглэлнүүдые байгуулалгаһаа уламжалан Азиин ба Африкын оронуудай арадууд һанаагаа зобонгүй байжа шадахагүй болоно.

СЕАТО-ые США, Англи ба Франци үүдхэһэн байна. Багдадска сэрэгэй бүлэглэл тухай хэлэхэ болоо һаа, тэрэниие байгуулгада Англиин эгээн эдэбхитэй үүргэ дүүргэһэниинь бидэндэ һайн мэдээжэ юм. Багдадска хэлсээн хадаа колониализмын шэнэ түхэлтэй үзэгдэл мүн болоно. Багдадска хэлсээн хадаа ээрхэг түримхэй зорилго табина. Энээниень сэрэгэй тус бүлэглэлдэ хабаадагшадай абаһан уялгануудай удха шэнжэнь гэршэлэн харуулна.

Иранииие татан оруулха гэжэ баруун гүрэнүүдэй үнинһөө хойшо оролдожо байһан сэрэгэй бүлэглэлдэ Иранай хабаадалга Иранай ба Советскэ Союзай хоорондоо хүршэ һайн харилсаатай байха ябадалда тааралданагүй гэжэ Иранска правительствын анхаралые Советскэ правительство нэгэтэ бэшэ хандуулһан байха юм. Тиихэдээ, Ирантай, мүн бусад хүршэ оронуудтаяа һайн харилсаатай байхые хүсэнэбди гэжэ бидэнэр онсо тэмдэглэдэг байгаабди. Теэд, Иранай политикын түлөө харюусалгатай хүнүүд ондоо зам баримталан, Багдадска хэлсээндэ хамжан оролсожо, тохёолдоһон оршон байдалай түлөө хүндэ харюусалгые өөһэдтөө даажа абаһаниинь шаналхаар байна.

Дурсагдаһан хэлсээндэ Иранай хамжан оролсолго Дунда Востогто эб найрамдал бэхижүүлхэ зорилготой юм гэһэн хэбэртэйгээр энэ ушарые тайлбарилха гэжэ Иранска правительствын оролдоһон ябадалай үндэһэгүй байһан дээрэһээ, тэрэниие бидэнэр буруушаанабди. Энэ баталамжань Атлантическа бүлэглэл Европодо эб найрамдал бэхижүүлхэ зорилготой гэһэндэл тон адли байна.

Иранай правительство ба арад Советскэ Союзтай хани һайн ба хүршэ ёһоной харилсаа бэхижүүлхые хүсэнэ гэжэ Иранска парламентска делегациие толгойлогшо господин Саедэй энэ трибунаһаа мэдүүлһыень бидэнэр ханангяар шагнаһан байнабди. Гэбэшье, Багдадска хэлсээнэй баталагдажа, тэрээндэ Советскэ Союзтай хүршэ ороной оруулагдаһан ушар манай ороной аюулгүй байдалда түбэгтэй байһыень бидэнэр хараадаа абангүй байжа шадахагүй болонобди. Энээнтэй дашарамдуулан Советскэ Союз шухала тобшолол хэхэ уялгатай байһан юм.

Сэрэгэй союзуудые болон амяарлагдаһан сэрэгэй бүлэглэлнүүдые байгуулха политика маанадай Индидэ байха үедэ гар табигдаһан хамтын мэдүүлгэ соо буруушаагдахаһаа гадна, арадуудай бодото аюулгүй байдал имагтал гүрэнүүдэй хамтаараа оролдолго гаргаһанай ашаар хангагдажа болохо гэжэ онсо тэмдэглэгдэһэн байна.

ООН-до хуулита һууриень Хитадай Арадай Республикада үгэнгүйгөөр Азида бата бэхи эб найрамдал хангаха аргагүй гэжэ этигэжэ байһанаа Советскэ Правительство ба Индиин Правительство элишэлэн мэдүүлһэн байна. Дальна Востогой бусад асуудалнуудые, тэрэ тоодо Тайвань ба Хитадай эрье шадарай аралнууд тухай асуудалые Хитадай Арадай Республикын хуулита эрхые хангаха ябадалые хараадаа абан түргэнөөр шиидхэхэ шухала гэжэ хоёр правительство тоолоһон байха юм. Хэлсээнүүд хэгдэжэ, эдэ асуудалнууд дары шиидхэгдэхэ бээ гэһэн найдабари манай хамтын мэдүүлгэ соо элишэлэн хэлэгдэһэн байна.

Корейскэ арадай национальна эрхые мэдэрхэ ябадалда үндэһэлэн, Дальна Востогто эб найрамдал хангаха интересүүдтэ зохилдуулан корейскэ асуудалые шиидхэхэ, тэрэшэлэн Индо-Хитад тушаа Женевскэ хэлсээнүүдые бэелүүлхэ шухала байһан тухай хоёр ороной правительствонууд онсо тэмдэглэһэн байна. Эдэ хэлсээнүүдые дүүргэлгэдэ һаад ушаруулха һэдэлгэнүүдэй мүнөө үедэ гаргагдадаг байһаниинь мэдээжэ. Теэд, эдэ хэлсээнүүдые эбдэлтэ «Индо-Хитадта, мүн бүхы дэлхэйдэ тон хүндэ хойшолонтой байха» гэжэ декабриин 13-да гар табигдаһан советско-индийскэ мэдүүлгэ соо зүб зүйтэйгөөр заагдаһан байна.

Азиин ба Дальна Востогой шиидхэгдээгүй асуудалнуудаар Советскэ Союзай болон Индиин һанал бодолой адлирхуу байһан ушарай арадуудай хуулита эрхые мэдэрэн, мүн эб найрамдал хангаха зорилгонуудта зохилдуулан эдэ асуудалнуудые гуримшуулгада туһалха шухала арга нүхэсэл болохо байһаниинь лабтай.

Эб найрамдалай политика ябуулха зуураа, Советскэ Союз ба Инди хадаа Нэгэдэмэл Нацануудай Организациин шиидхэхэ гэжэ байдаг хэдэн шухала асуудалнуудаар харилсан ажаллалга амжалтатайгаар бэелүүлнэ. Энэ юун дээрэһээ харагданаб гэхэдэ, буу зэбсэг хуряаха асуудалаар, ООН-до гэшүүдые абаха тухай асуудалаар хоёр гүрэнэй хараа бодол адли байха юм. Нэгэдэмэл Нацануудай Организацида 16 гүрэниие—Албаниие, Иорданиие, Ирландиие, Португалиие, Венгриие, Италиие, Австриие, Румыниие, Болгариие, Финляндиие, Цейлониие, Непалые, Ливиие, Камбоджые, Лаосые болон Испаниие абаха тухай Советскэ дурадхалые Индиин правительствын дэмжэһыень бидэнэр баяртайгаар тэмдэглэнэбди. Мүнөө Нэгэдэмэл Нацануудай Организацида абтаагүй үлэһэн гүрэнүүд тэрэнэй гэшүүндэ удахагүй абтаха бээ гэжэ господин Неругэй найдажа байһанаа мэдүүлһэнтэйнь бидэнэр һаналаа нэгэдэнэбди.

Дүрбэн гүрэнэй правительствонуудые Толгойлогшонорой Женевскэ зүблөөнэй дүнгүүдтэ, тэрэшэлэн эдэ гүрэнүүдэй гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй һаяхан болоһон Зүблөөндэ Советскэ Союзай ба Индиин нэгэн адли сэгнэлтэ үгэдэг байһан тухай советско-индийскэ мэдүүлгэ соо тэмдэглэгдэнэ. Хэлсээнүүд хадаа арсалдаата асуудалнуудые шиидхэхэ эрхим арга болоно гэжэ тоолоод, уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулха зорилгоор саашадаа оролдолго гаргаха шухала байһан тухай бидэнэр господин Нерутэй хүсэдөөр үгэсэ ойлголсоһон байнабди.

Нүхэд депутадууд! Уласхоорондын шухала асуудалнуудаар Советскэ Союзай ба Индиин нэгэн һанал бодолтой байһан ушар саг зуурын шалтагаануудаар ба ямар нэгэн ушар байдалые хараада абалгаар тайлбарилагданагүй. Харин энэ хадаа эб найрамдалые болон аюулгүй байдалые хүсэдэг хоёр гүрэнэй арадуудай шухала интересүүдһээ уламжалан гарана.

Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин хүтэлбэрээр советскэ арад хадаа коммунистическэ общество байгуулхын тулада зохёон байгуулхы амгалан ажал эрхилжэ, мүн экономикые болон культурые хүгжөөхэ, советскэ хүнүүдэй ажана байдалые һайжаруулха асари ехэ түсэбүүдые бэелүүлжэ байдаг юм. Бидэнэр хэндэшье заналта хэдэггүй байгаабди, хэнэшьегүйбди, эб найрамдалай ба уласхоорондын харилсан ажаллалгын хэрэгэй түлөө Советскэ Союзай шууд сэхээр тэмсэдэг байһыень эб найрамдалда дуратай бүхы арадууд хэзээдэшье хараха байна. **(Удаан альга ташалга).**

Индиин эб найрамдалда дуратай политика хадаа индийскэ гүрэнэй хүгжэлтын удха шэнжэтэй уг узуурһаан холбоотой юм. Өөрынгөө экономикые хүгжөөхын тулада индийскэ арадай ямар ехэ оролдолго гаргадаг байһыень бидэнэр хараһан байнабди. Хүн зонойнгоо ажана байдалые һайжаруулха талаар Индиин үмэнэ угаа ехэ зорилгонуудай табигдажа байһыень господин Нерутэй болон Индиин гүрэнэй бусад ажал-ябуулагшадтай хөөрэлдэхэдөө бидэнэр этигэһэн байнабди. Индиин арад эб найрамдалые ехээр хүсэдэг, өөрынгөө Эхэ ороной аша туһада материальна үнэтэ зүйлнүүдые байгуулхын тулада амгалан тайбанаар ажаллахые эрмэлзэдэг байна.

Эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ Советскэ Союзай ба Индиин нэгэн адли хүсэл эрмэлзэлтэй байлга хоёр ороной хоорондо тогтоогдоһон хани ёһоной харилсаае улам саашань хүгжөөхэ бата бэхи үндэһэ һуури боложо үгэнэ.

Хоёр ороной хоорондохи экономическа холбоо барисаан, мүн энэ талаар бии байһан арга боломжонуудаа хэрэглэлгэ Индитэй манай харилсаануудые саашадань бэхижүүлгэдэ ехэ удхашанартай. Тиимэһээ, экономическа харилсаа саашадань хүгжөөхэ зам тухай, Индиин ба Советскэ Союзай хоорондохи худалдаа наймаа үргэдхэхэ тухай бидэнэр Индиин правительствотай һанамжануудаа хөөрэлдэһэн байнабди.

Советскэ Союз хадаа 1956 онһоо эхилэн гурбан жэлэй турша соо Индидэ нэгэ миллион тонно хара металл, прокат, тэрэ тоодо түрүүшын жэлдэ 300 мянган тонно, удаадахи хоёр жэл соо жэл бүри 350 мянган тонно прокат үгэхэ гэжэ бидэнэр үгэсэ ойлголсообди. Хоёр талын хоорондоо хэлсэһэнэй ёһоор промышленна элдэб түхеэрэлгэнүүд болон бусад товарнууд Индидэ үгтэхэ байна. Индийскэ товарнуудые Советскэ Союзай бүри ехээр худалдан абадаг болохо тухай үгэсэ ойлголсолго туйлагдаа. СССР-эй ба Индиин портнуудай хоорондо пароходно саг үргэлжын зам харилсаа эмхидхэхэ, мүн манай оронуудай хоорондо агаарай харилсаа тогтоохо шухала гэжэ хоёр тала тобшолол хэһэн байна.

Тусхайлбал, оронуудай, тэрэ тоодо нийтын ондо ондоо байгуулалтатай оронуудай хоорондоо дүй дүршэлөө халан абалсалга хадаа уласхоорондын харилсан ажаллалгын удхань болоно гээшэ гэжэ Советскэ Правительство тоолоно. Өөрынгөө дүй дүршэлые, хамагай түрүүндэ ажахын байгуулалтын дүй дүршэлые Индитэй халан абалсахаар Советскэ Союзай бэлэн байһые Индидэ маанадтай болоһон уулзалгануудай үедэ бидэнэр заадаг байгаабди. Тиихэтэй хамта, манай дүй дүршэлые хэн нэгэндэ баадхахые хүсэнэгүйбди, зүгөөр, эдэ дүй дүршэлыемнай ямар нэгэн зэргээр хэрэглэхые мантай хани барисаата индийскэ арадай хүсөөд байгаа һаа, тэдэниие дамжуулан үгэхөөр бэлэн байнабди гэжэ бидэнэр хэлээбди. Хэдэн олон зуун жэлэй культуратай Индиин дүй дүршэлые бидэнэр хэрэглэхые хүсэхэ байгаабди, хэрэглэхэшье ёһотойбди.

Индитэй Советскэ Союзай политическэ ба экономическа харилсаануудые бэхижүүлгэ, алишье талын хүсэжэ байһанай ёһоор, хоёр ороной хоорондо культурна холбоо барисаа хүгжөөлгөөр хүсэлдүүлэгдэжэ шадаха ба хүсэлдүүлхэшье ёһотой. Материальна ба духовно культурын бүхы дэлхэй дээрэ мэдээжэ болоһон памятнигуудые, национальна гайхамшагта барилгануудые байгуулһан, өөрын сценическэ искусствын, танцын болон хүгжэмэй гайхамшагта дүршэлтэй болоһон, арадай творчествын заншалые уг залгамжалан хүгжөөжэ байһан индийскэ арадай угаа ехэ творчество шадабаритай байһандань Индидэ аяншалха үедөө бидэнэр үнэншэһэн байнабди.

Советскэ Союзтай культурна нягта харилсаатай болохые Индидэ мүн лэ эрмэлзэдэг байһаниинь элеэр харагдана. Иимэ нягта холбоотой бололго хоёр арадта туһатай байхадань этигэдэг дээрэһээ энэ эрмэлзэлгыень бидэнэр һайшаанабди.

Индидэ ябахадаа, гүрэнэй ба олониитын ажал-ябуулагшадтай, промышленна предприятинуудай ба хүдөө ажахын фермэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй, наукын, культурын болон искусствын хүдэлмэрилэгшэдтэй, элдэб янзын ажалай хүнүүдэй түлөөлэгшэдтэй бидэнэр оло дахин уулзаһан ба хөөрэлдэһэн байнабди. Тэдэнэр бултадаа Советскэ Союз тушаа, советскэ арадай ажабайдал ба ажал-ябуулга тушаа ехээр һонирходог байгаа. Советскэ арадтай һайнаар танилсаха, тэрэнэй ямараар ажабайдаг ба ажалладаг байһыень нюдөөрөө хараха арга боломжотой болохын тулада манай орондо ерэхыень тэдэнэй нилээд олониень бидэнэр уриһан байнабди. Энэ хадаа манай арадуудай хани барисаа үшөө ехээр бэхижүүлгэдэ, тэдэнэй улам ойртолсолгодо сохом туһалха байна.

Гоа тухай асуудалаар, мүн Кашмирска асуудалаар бидэнэй сэхэ руунь хэһэн мэдүүлгэнүүд хариин оронуудтахи хархис хэблэлэй ба зарим гүрэнэй ажал-ябуулагшадай дурагүйтэлгэ үүдхэһэн байна.

Индиин үни заяанайнь газар дээрэ Португалиин багахан колони — Гоа гэдэгтэй мүнөө хүрэтэр үлэһэниинь мэдээжэ юм. Индийскэ арад хадаа иимэ болошогүй байдал усадхахые, Гоае сүлөөлхые зүб зүйтэйгөөр эридэг байна. Португальска эзэмдэгшэдэй энэ «эдлүүриие» Индиин карта дээрэ харахада индийскэ энэ территориие өөрынь Эхэ орон Индитэй нэгэдүүлхэ тухай асуудал индийскэ правительствын тон зүбөөр, табиха ёһоороол табидаг байһанда этигэхээр байха юм. Советскэ Правительство хадаа Индиин энэ тон зүб эрилтые дэмжэхэ зуураа, Индиин территори дээрэ Португальска колониие үлөөлгэ, мүн мүнөө үедэ юрэнхыдэнь колониальна ёһо гурим үлөөлгэ—болбосоронги арадуудта гутамшаг муухай ябадал болоно гэжэ тоолоно. **(Нэрьемэ удаан альга ташалга).**

Кашмирска асуудал тухай хэлэхэ болоо һаа, энэ райондо сэрэгэй-политическэ тусхай зорилго бэелүүлхэ хүсэлэнтэй гүрэнүүд тэрэниие, энэ асуудалые үүдхэһэн байха юм. Кашмирска асуудалаар Пакистаниие дэмжэнэбди гэһэн шалтаг баряад, зарим оронууд Кашмир шадарай районуудта тэндэһээ заналта ба баадхалга хэхын тулада Индиин энэ хубида бэхижэн һууха һэдэлгэ гаргадаг байһан юм. Кашмирые Индиһээ зорюута таһалаад, тэрэниие хариин оронуудай сэрэгэй база болгохо һэдэлгэ хэгдэдэг байһан юм.

Энэ империалистическэ политикые Кашмирай арад эрид шууд буруушаана. Кашмир тухай асуудалые Кашмирай арад өөһэдөө шиидхээд байна. Тэрэ хадаа Индиин Республикын таһаршагүй хуби гэжэ өөрыгөө тоолохо зуураа, индийскэ арадай ахадүүгэй бүлэ дотор байжа, бэеэ даанхай шэнэ Индиие байгуулхые, эб найрамдал ба арадуудай аюулгүй байдалай түлөө тэмсэхые эрмэлзэнэ. **(Удаан альга ташалга).** Энээн тушаа бидэнэр Сринагарта арад зонтой уулзахадаа, Кашмирай хүндэтэ премьер-министр господин Гулям Мухаммед Бахши ба тэрээнтэй суг хүдэлмэрилдэг хүнүүдтэй хөөрэлдэхэдөө үнэншэһэн байнабди.

Кашмир тухай асуудалаар Индиин политикые Советскэ Правительство дэмжэнэ. **(Альга ташалга).** Юуб гэхэдэ, энэ политика Азиин тус райондо эб найрамдал бэхижүүлхэ зорилгонуудта зохилдоно. Кашмирта байхадаа бидэнэр энээн тухай мэдүүлһэн байгаабди. Декабриин 14-дэ Делидэ болоһон пресс-конференци дээрэ өөһэдынгөө мэдүүлгые баталһан байгаабди, энээн тушаа мүнөө мүн мэдүүлнэбди. **(Альга ташалга).**

Бидэнэй Индидэ аяншалга манай хоёр орониие бүри ехээр ойртуулаа. Советскэ Союзые ба Индиие холбодог хани барисаан нилээд ехээр бэхижээ. Советскэ Союзай арадуудта индийскэ арадай үнэн зүрхэнэй, ахадүүгэй мэдэрэлтэйгээр хандадаг байһыень бидэнэр урда тээншье мэдэдэг байгаабди. Индидэ ябахадаа иимээр хандадаг байһандань бүри ехээр үнэншөөбди. Манай оронуудай хоорондохи политическэ ба экономическа харилсан ажаллалга бүхы талаар нилээд һайнаар хүгжөөгдэхэ аргатай болоо. Культурна ба научна холбоо барисаа үргэдхэхэ бүри үргэн ехэ арга боломжо нээгдээ.

Бидэнэр, советскэ хүнүүд, манай эгээн ехэ хани—индийскэ арадта оронойнгоо экономикые дэбжээлгэдэнь, промышленностяа болон хүдөө ажахыгаа хүгжөөлгэдэнь, хүн зонойнгоо ажана байдалые ба культурна хэмжээе дээшэлүүлгэдэнь, бэеэ даанхай, өөрын эрхэтэ гүрэн болгошо Индиин Республикые бэхижүүлгэдэнь али бүхы амжалтануудые хүсэнэбди. **(Удаан альга ташалга).**

Советскэ Союзай ба Индиин хоорондохи хани барисаан ба харилсан ажаллалга эб найрамдалые болон арадуудай аюулгүй байдалые хангаха шухала арга нүхэсэл болоно. Энэ агуу ехэ хани барисаае бидэнэр саашадань хүгжөөхэ ба бэхижүүлхэ байнабди. **(Удаан альга ташалга).**

Бирмэдэ аяншалга тухай хэлэхэмни.

Английска колонизаторнуудай хэдэн зуун жэлэй ээрхэлгэдэ эсэргүүсэн, хожомынь, Бирмын арадуудые хайра гамгүйгөөр тонон дээрмэдэжэ, тэдэнэй зөөри хогшолые хулгайлжа байһан японско милитаристнуудай добтолгодо эсэргүүсэн дэлхэйн хоёрдохи дайнай үедэ бүхы арадайнгаа шэн зоригтойгоор тэмсэһэнэй ашаар национальна бэеэ даанхайгаар хүгжэхэ замда Бирма ороһон байна.

Бэеэ даанхай байдалайнгаа түлөө Бирмын арад шууд сэхээр ба баатарлигаар тэмсээ. Бэеэ даанхай байдалайнгаа түлөө тэмсэлдэнь Бирманскэ арадай вождь бологшо, национальна герой Аунг Саниие, тэрэнэй дүтын шабинарые национальна сүлөөрэлгын дайсад алаһан байгаа. Зүгөөр, арад хадаа өөрынгөө зорилгые туйлаа—колониальна дарлалта үгы хэгдэжэ, бэеэ даанхай гүрэн—Бирманскэ Союз байгуулагдаһан байгаа. Колониальна дарлалтын хойшолонгуудтай ба дайнай үедэ тохёолдоһон һандарал хохидолтой холбоотой тон ехэ бэрхэшээлнүүдые дабан, Бирмын арад оронойнгоо экономикые һэргээн бодхоожо ба бэхижүүлжэ ороһон байна.

Бирмын премьер-министр У Нугай энэ оной октябрь — ноябрьда Советскэ Союзда ерэлгэ Бирманскэ Союзай ба Советскэ Союзай хоорондо хани ёһоной нягта харилсаа байгуулгада эхи табижа үгөө һэн.

Уласхоорондын харилсаа байгуулхадаа бэе бэедээ этигэлсэлгые ба харилсан ажаллалгые бэхижүүлхэ ябадал харуулһан советско-бирманскэ хамтын мэдүүлгэдэ ноябриин 3-да Москвада гар табигдаһан байгаа. Арадуудай хоорондын эб найрамдалые бэхижүүлгэдэ бүрин зорюулагдаһан ба дэлхэйн олон гүрэнүүдээр болон арадуудаар мэдэрэгдэһэн эбтэйгээр ажабайха мэдээжэ табан ёһо гуримда манай оронуудай хоорондохи үнэн зүрхэнэй, хани ёһоной харилсаан үндэһэлнэ гэжэ тус мэдүүлгэ соо онсо тэмдэглэгдэһэн байгаа.

Энэ оной декабриин 1-һээ 7 хүрэтэр Бирманскэ Союзда бидэнэй аяншалга, хүндэтэйгөөр угтадаг энэ ороной арадуудтай уулзалга, тэрэнэй хүтэлбэрилхы ажал-ябуулагшадтай сэхэ холбоо барисаа байгуулга гүрэнүүдэй хоорондо хани ёһоной харилсаа тогтоохые Бирмын эдэбхитэйгээр оролдодог, сэрэгэй бүлэглэлнүүдые байгуулха политикые тэрэнэй буруушаадаг ба эб найрамдалые бэхижүүлхэ зорилгоор гүрэнүүдэй хамтаараа оролдолго гаргахын түлөө тэмсэдэг байһыень үшөө дахин гэршэлэн харуулаа.

Декабриин 1-дэ бидэнэр Бирмын столица—Рангунда хүрэжэ ошоһон байгаабди. Тэндэ городой хүн зон, Бирманскэ правительствын хүтэлбэрилэгшэд премьер-министр У Ну түрүүтэйгээр тон хани халуунаар бидэниие угтаһан байгаа. Энэ орондо зургаан хоног соо байха зуурамнай маанадай хүрэһэн бусад городуудта, бидэниие мүн лэ тиимэ хани халуунаар ба баяртайгаар Бирмын арад зон угтадаг байгаа. Рангунһаа гадна, Бирманскэ Союзда ородог Шанска гүрэндэ, тэрэнэй столица Таунджида, тэрэшэлэн хэмжээнэйнгээ талаар Бирмын хоёрдохи город бологшо Мандалайда бидэнэр хүрэһэн байнабди. Бирманскэ арад хадаа советскэ арадые, Советскэ Союзые хаа хаанагүй үнэн һайн сэдьхэлээрээ амаршалдаг ба бирманско-советскэ хани барисаанай бэхижэлгые һайшаадаг байгаа. **(Удаан альга ташалга).**

Рангунска университедэй студентнүүд болон һургагшанартай маанадай уулзалга илангаяа баясхалантай ба һонирхолтой байгаа. Энэ университедтэ Бирмын хэдэн мянган эдир залуу хүбүүд, басагад һуража байдаг юм. Колониальна дарлалтые бэеһээ холодхон зайсуулһан арадай залуу үетэн хадаа арадай шэлэн олоһон замаар, өөһэдынгөө хүсөөр урагшаа дабшахын тулада, национальна экономико ба культурые хүгжөөхын тулада шухала болохо научна эрдэмдэ һураха замаар түрүүшын алхамуудые хэжэ байнхай.

Нүхэр Н. С. Хрущевой үгэ хэлэжэ, Советскэ Союз тухай, манай ажабайдал тухай, манай орондо гэгээрэлэй хэрэгэй ямараар табигдаһан тухай тэдэндэ хөөрэжэ үгэхэдэнь, университедэй студ[ент]нүүд тон ехэ анхаралтайгаар шагнаһан бай[гаа]. Үгэ хэлэхэдээ, империалистическэ гүрэнүүдэй [ко]лонизаторска политикые буруушааһыень, кол[они]заторнуудай политикые Советскэ Союз дэмж[эдэг]гүй, харин тэрэниие эрид шууд буруушаана г[эжэ] хэлэһыень илангаяа ехээр һонирхоһон байна. [Тэрэнэй] мэдүүлгыень ба хэлэһэн үгын бусад олон хуб[ида] студенческо-профессорскэ аудитори угаа ехээр [һай]шааһан байна.

Бирмэдэ байха үедөө бидэнэр Бирманскэ Сою[зай] Президент доктор Ба Утай ехэ туһатай уулза[лга]нуудые хэһэн ба тэрээнтэй хөөрэлдэһэн байна[бди]. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Тү[рүү]лэгшэ нүхэр К. Е. Ворошиловай өөрынь эльгэ[һэн] бэшэгые бидэнэр тэрээндэ дамжуулан үгэһэн б[ай]гаабди. Нүхэр К. Е. Ворошиловай бэшэгэй ту[хай] ехээр баясажа байһанаа доктор Ба У элишэлэ[н мэ]дүүлээ.

Бирмын оборонын министр У Ба Све, пром[ыш]ленностиин министр У Чжо Нейн гэгшэдые Со[ветскэ] Союзда ерэхыень Правительствын зүгһөө [би]дэнэр уриһан байгаабди. Министрнүүд хоюулан[гаа] энэ уряалые хүлеэн абаһан байна.

Бирманскэ Союзай премьер-министр У Н[у] бидэнэй уулзаһан ба хөөрэлдэһэн ябадалые [...] тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тэдэ уулзалга ба хөөрэл[дөө]нүүд хани ёһоной, һайн оршон байдалда үнгэ[рөө]. Эдэ уулзалгануудай дүнгынь декабриин 6-да Р[ан]гунда гар табигдаһан советско-бирманскэ мэдү[үл]гэ мүн байгаа.

Уласхоорондын гуримшуулагдаха ёһотой [...] шухала асуудалнуудаар: атомна болон водоро[дна] зэбсэг хорилгые оруулалсан, буу зэбсэг хорихо [ту]хай асуудалаар, Дальна Востогой асуудалаар, [тэ]рэнэй тоодо Хитадай Тайвань ба эрье шада[рай] аралнууд тушаа КНР-эй хуулита ёһоной эрхэ[ну]дые хангаха шухала байһан тухай асуудалаар, [мүн] тэрэшэлэн ООН дотор Хитадай Арадай Республи[ка]да хуулита һууриень олгохо тухай асуудал[аар] хоёр ороной хоюуланайнь һанал бодолой нэгэ ни[йлэжэ] байһаниинь тэрэ мэдүүлгэ дотор тэмдэглэгдэн[э].

Бүлэглэлнүүдые байгуулдаг политика бүр[и] шаагдаха ёһотой, тиимэ бүлэглэлнүүдтэ хабаад[ал]сахагүй гэһэн лэ политика гүрэнүүдэй хооро[ндо] этигэлсэлгэ ба һайн һайхан дура хүсэл байгуул[га]да туһална гэжэ хоёр оронуудай правительст[во]нууд нэгэн һаналтайгаар дахин баталаа. «Уласх[оо]рондын эб найрамдал бэхижүүлхэ, арадуудай өө[һэ]дынгөө ерээдүйдэ этигэдэг болохо хэрэг хан[гаха] ябадал бүлэглэлнүүдые байгуулха аргаар туйл[аг]дахагүй, харин бүхы арадуудай суг хамтаар[аа] оролдоһоной ашаар лэ туйлагдаха байна»,—г[эжэ] советско-бирманскэ мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

Дүрбэн гүрэнэй правительствонуудые Толгойл[огшонор]ой Женевскэ зүблөөнэй, мүн тэрэшэлэн [...] оронуудай гадаадын хэрэгүүдэй министрнүү[дэй] һаяын зүблөөнэй үрэ дүнгүүд тушаа хоёр ороону[у]дай правительствонуудай һанал бодолой нэгэ ни[йлэжэ] байһаниинь мүн тэрэшэлэн харагдаа. Хоёр ороону[д] хоюулаа уласхоорондын гуримшуулагдаагүй ас[уу]далнуудые шиидхэхэ зорилготой хамтынгаа х[ү]лэл оролдолгые үргэлжэлүүлхын түлөө байна г[эжэ] декабриин 6-най советско-бирманскэ мэдүүлгэ [до]тор онсолон тэмдэглэгдэнэ.

Бирмэтэй манай тогтооһон харилсаануудай [...] дэһэ һууринь бата бэхи юм, юундэб гэбэл хоёр [у]лануд хоюулаа амгалан ёһоор зэргэ оршохо таб[ан] ёһо гуримай үндэһөөр харилсан ажаллаха ябад[алые] дэмжэхэ ба үргэдхэхэ гэжэ ехээр хүсэнэ.

Бирманскэ Союзтай тогтооһон манай экономич[е]ска харилсаанууд адли тэгшэ эрхын ба алишье т[а]ладаа аша туһатай байлгын ёһо гуримуудые үнд[э]һэ болгоно, политическэ гү, али ямар нэгэн доро[мж]олго дарлалтын эрилтэнүүдые нэгэ талаһ[аа] баадхаха ябадал хараалнагүй. Бирманскэ Союз[ай] правительствыншье зүбшөөн дэмжэдэг эдэ ёһо г[у]римуудтай бүрин зохилдуулан, бидэнэр Рангун[да] ерээд байхадаа экономикын, культура, наука б[о]лон техникын талаар советско-бирманскэ хани х[а]рилсаае бэхижүүлхэ тухай хэлсээнүүдые, жэшээ[нь] Бирмын ба СССР-эй хоорондо худалдаа найм[аа] үргэдхэхэ тухай хэлсээнүүдые хээбди.

Бирма доторхи хүдөө ажахын хүгжэлтын пр[о]грамма бэлэдхэхэ, уһалалгын гол хүдэлмэринүүд[ые] хэхэ ябадалда, промышленна зарим предприя[ти]нуудые байгуулха ябадалда Советскэ Союз хари[л]сан ажаллаха гэжэ үгэсэ ойлголсообди. Бирм[а] Советскэ Союзда рис худалдаха. Хэрбээ тэрэ ри[]сэнь манай худалдаһан юумэнэй сэнгые бүглэхэгү[й] байгаа һаань, Бирма хадаа дам хоорондоо хэлсэ[эн]үриеэ хэдэн жэл соо хойшолуулан натураар түл[өө]гэхэ гү, али зээлилхэ эрхэтэй байха болоно.

Бирманскэ Союзай арад тушаа һайн һайхан ду[ра] хүсэл гаргадаг, тэрэниие хүндэлдэг байһанаа м[э]дүүлэн, бидэнэр Советскэ Союзай правительств[ын] үмэнэһөө ба даалгабаряар Бирманскэ Союз[ай] арадта бэлэг болгон, СССР-эй хүсэ ба хэрэгсэл з[ээ]рээр Рангунда технологическа институт бариха ([...]) түхеэрэлгээр хангаха гэжэ дурадхаабди. **(Уда[ан] альга ташалга).**

Советскэ Правительствые энэ дурадхал хэхые баадхаһан шалтагааниие тон ехээр сэгнээд, Би[р]манскэ Союзай правительство энэ бэлэгые Сов[ет]скэ Правительствода, советскэ арадта гүн ехэ ба[]баясхалангай мэдэрэлтэйгээр угтан абаа. **(Аль[га] ташалга).**

Өөрынгөө ээлжээндэ, премьер-министр У Ну Би[р]манскэ Союзай арадай үмэнэһөө бэлэг болгон, С[о]ветскэ Союзда рис ба бирманскэ үйлэдбэрилг[ын] зарим бусад эд товарнуудые зохихо хэмжээг[ээр] үгэхэ гэжэ Советскэ Союзда дурадхаа. Советс[кэ] Союзай арадай үмэнэһөө энэ бэлэгыень бидэн[эр] баяр баясхалантайгаар абаабди. **(Альга ташалга).**

Бирмын хүтэлбэрилхы ажал-ябуулагшад, мүн тэ[]рэшэлэн бирманскэ интеллигенци Советскэ Союз[]тай культурна харилсаануудые хүгжөөхэ гэжэ ех[э] эрмэлзэнэ. Советскэ Союз Бирмэтэй культурна х[а]рилсаануудаа хүгжөөхөөр бэлэн байна гэжэ бидэ[]нэр мэдүүлээбди, юундэб гэбэл, энэ хадаа хоёр оро[]нуудта хоюуландань имагтал туһа хүргэхэ ба тэд[э]нэй хоорондохи хани ёһоной харилсаануудай саа[]шадаа бэхижэхэдэ туһалха байна.

Рангунда болоһон хэлсээнүүдэй үедэ Советск[э] Союзай Правительствын гаргаһан һайн һайхан ду[]ра хүсэлөөр ханаһанаа Бирмын правительст[во] мэдүүлээ. Колониальна дарлалтын ба сэрэгэ[й] һандаралнуудай хойшолонгуудые тон түргэ[]нөөр усадхахыень, бирманскэ арадые эмхидхэн ниг[]таруулхыень, харин гүрэнүүдһээ дулдыдахагүй, экономикоёо, уласхоорондын рыногууд дээрэ Бир[]

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта)

СССР-эй Верховно Соведэй дүрбэдэхи сесси

ИНДИ, БИРМА, АФГАНИСТАНААР ЯБААД ЕРЭҺЭН ТУХАЙ

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. А. БУЛГАНИНАЙ хэһэн элидхэл

(Түгэсхэл)

...уу байдалда оруулха гэжэ оролдодог хариин гүрэнүүдэй гэмээр тохёолдогдоһон бэрхэ...үдһээ сүлөө экономикоёо байгуулхадаа саа...ные амжалтануудые туйлахыень бидэнэр ...скэ Союзда өөһэдынгөө зүгһөө хүсэнэбди. ...найрамдал сахиха ба батадхаха, арадуудай ...уй байдал хангаха, арадуудай хоорондохи ...ан ажаллалга, хани барисаа улам бүри хүг...гэжэ эрмэлзэхэдээ Советскэ Союзай ба Бир...радууд нэгэн һаналтай байна. Бирма дотор ...ной правительствын айлшадынь боложо, нү...С. Хрущевтой бидэнэй байһан ябадал, бир...арадтай бидэнэй уулзаһан уулзалганууд ...скэ Союз Бирма хоёрые бэе бэедэнь улам дү...гоо. Манай хоёр оронуудай хани барисаан, ...ан ажаллалга уласхоорондын түгшүүрилые ...улхын түлөө тэмсэлдэ бүри шухала эрхэ нү...эй удхашанартай боложо байна.

...ай арадуудай аша туһада, зол жаргалай тү...өөр гүрэнүүдэймнай хоорондохи хани бари..., харилсан ажаллалгын улам бэхижэхэ ба ...ын тула бидэ бүхы хүсөөрөө оролдохобди. ...альга ташалга).

...эй Афганистанаар ябажа ерэһэнэй дүн...хай хэлэжэ эхилхэмни.

...ороной королевскэ правительствын айлшад..., Афганистанаар бидэнэй ябажа ерэһэнэй ...нар ба үрэ дүнгынь угаа ехэ байна. Совет...юз Афганистантай 2346 километр газарта ...хилэтэй ба үнинһөө хойшо хани ёһоной, няг...лсаагаар холбоотой юм.

...нистаниие өөрынгөө колони болгохые һэдэһэн ...ка империалистнуудтай афган арад шан...л хэжэ, өөрынгөө национальна бэеэ даанхай ...ые туйлаа юм. Эрэлхэг афган арад энэ тэм...гурба удаа илан гаража, 1919 ондо өөрынгөө ...анхай байдалые, гүрэн түрые эсэслэн батад...байна. Дунда Азида интервентнүүдые советскэ ...бута сохиһон ябадал Афганистанай бэеэ ...байдалаа тогтоолгодо ехэ үүргэ дүүргээ һэн.

...нистаниие советскэ гүрэн хододоол лэ дэм... байгаа. Манай орон Афганистаниие бэеэ ...гүрэн гэжэ бүри 1919 ондо мэдэрһэн түрүү...рэн байһан юм. Өөрынгөө ээлжээндэ Афга...Агууехэ Октябрьска социалистическэ революу...маһанай ашаар байгуулагдаһан советскэ гү...мэдэрһэн гадаадын түрүүшын гүрэнүүдэй нэ...болоно. Эдэ баримтанууд хадаа манай хоёр ...хоорондо байгуулагдаһан һайн харилсаанай ...эһээн гүнзэгы үндэһэтэйе харуулжа үгэнэ. ...үршэнэрэй энэ харилсаан хоёр ороной ара...гол шухала интересүүдтэ гүйсэд харюусана ...уй дүршэл харуулаа.

...улда байха зуураа, Афганистанай Эзэн Дээдэ ...Мухаммед Захир Шахтай, Афганистанай пре...министр господин Мухаммед Даудтай болон ...станай гүрэнэй бусад элитэ ажал-ябуулаг... бидэнэрэй уулзаһан уулзалганууд манай ...удай хоорондохи һайн хүршэнэрэй харилсаае ...элүүлэн хүгжөөхые тэдэнэрэй хүсэжэ бай...е харуулаа.

...нистанай королевскэ правительствын тиимэ ...е бидэнэр имагта һайшааха байнабди, энээн ...а бидэнэр Кабулда байхадаа мэдүүлээбди. ...үршэ оронтой манай харилсаанай бэхижэн хүг... байхын тулада Советскэ правительство ...гөө зүгһөө бүхы шадалаараа оролдодог бай...саашадаашье оролдохо байна. **(Альга ташалга ...).**

...асхоорондын түгшүүрилые саашадань һула...да, уласхоорондын харилсан ажаллалгые үр...гэдэ туһалхые хоёр правительствын эрмэлзэ...һаниинь Афганистанай гүрэнэй хүтэлбэрилхы ...ябуулагшадтай һанал бодол тухайдаа хөөрэл...эймнай эсэстэ элирһэн байна. Уласхоорондын ...эдэн асуудалнуудай талаар, тэрэ тоодо буу ... хуряаха асуудалай ба Азиин болон Дальна ...огой асуудалнуудай талаар хоёр ороной прави...вонуудай хараа бодолой нэгэн адли байһа...хангалтатайгаар тэмдэглэнэбди, энэ хараа бо...абул городто декабриин 18-да баталагдаһан ...ко-афганска хамтын мэдүүлгэ дотор ха...гдаа.

...ан арадай һанаае ехээр зобоожо байһан ...унистан тухай асуудал тушаа манай хараа бо... бидэнэр Кабулда үгэ хэлэхэ зуураа элирхэйл...байгаабди. Пуштунистан хадаа «бэеэ даанхай ... угсагаатанай» ажаһуудаг область юм. 1893 ...энэ область Британска империдэ хамжуулагда...ихэдэ 1947 ондо, тэндэ ажаһуудаг угсагаата...нтересүүд хэрэгсээгдэнгүй, Пуштунистан хадаа ...станай составта оруулагдаһан байгаа.

...эл зоригоо сүлөөтэйгөөр элирхэйлхэ арга бо... Афганистантай нэгэ хилэтэй Пуштунистанай ...ондо олгогдохо ёһотой гэһэн Афганистанай ...ые бидэнэр үнэн зүб, үндэһэ баримтатай гэжэ ...нобди. Эндэхи арад зон хадаа, бусад ямаршье ...ал адли, национальна талаараа өөрыгөө то...йлхо эрхэтэй юм. Пуштунистанай арадай на...льна хуулита интересүүдые тоохо дурагүй...ые, тоодоггүйшүүлые зүбтүүлхэ юуншье байха...

...анистантай манай харилсаан хадаа бэеэ даан...фганска гүрэнэй байгуулагдаһан сагһаа хойшо ...гдаһан хэдэ хэдэн договорнуудһаа үндэһэлнэ. ... Афганистан хоёрой хоорондо 1931 оной ...н 24-дэ баталагдаһан, нейтралитет баримтал... бэе бэедээ добтололсохогүй тухай Договор тэ... дунда шухала һуури эзэлнэ.

...энэрэй Кабулда байха үедэ дурсагдаһан дого... хүсэндөө байха болзорые 10 жэлээр, 1966 он ...эр һунааха тухай хэлсээн бидэнэрэй ба Афга...най королевскэ правительство хоёрой хоорондо ...гдаһан байна. Энэ болзорой дүүрэхэдэ тэрээ...үсые болюулха гэжэ хэрбээ хоёр талын али ...йнь зүгһөө дурадхаагүй һаань, тус договор хү... хэбээрээ үлэхэ гэжэ хэлсэһэн байнабди. Энэ ...гоор Кабулда тусхай протоколдо гар табигдаа. ...хадаа шухала удхашанартай, тиин хоёр тала ...нуудтаа харюусалгатайгаар хандана, өөһэдын...арилсаае баталагдаһан договорнууд болон хэл...үдэй үндэһэ һуури дээрэ хүгжөөхые хүсэнэ гэ...эршэлнэ.

...ганистанай королевскэ правительствын барим...а байгаа нейтралитет сахиха, бусад оронуудтай ...хүршэнэр байха гэһэн политикань афганска гү... нэрэ хүндые бэхижүүлгэдэ туһална гэжэ бидэнэр тоолонобди. Багдадска сэрэгэй блогто хабаадаһанһаа боложо, дотоодын ба гадаадын бэрхэшээлтэй политическэ байдалда ороһон Пакистантай жэшэхэдэ, гүрэнэй ба экономическа талаараа бэеэ даагаад хүгжэхын тулада Афганистанай ехэ арга боломжотой байһандань ажаг һэжэг байхагүй.

Хэрбээ тиимэ арга боломжые Пакистанайшье ашаглажа шадаха байгаа һаань бидэнэр баярлаха байгаабди. Советскэ Союз хадаа Инди, Бирма болон Афганистантай байгуулагдаашаһаа дутуугүй хани ёһоной харилсаа Пакистантай байгуулхые хүсэнэ, тиин тиимэ харилсаанай үгы байһанда манайхин зэмэтэй бэшэбди. Гэбэшье, советскэ правительство Пакистантай манай харилсаае һайжаруулха тушаа оролдолго гаргадаг байгаа, саашадаашье гаргаха юм.

Афганистанда байхадаа манай оронуудай хоорондохи экономическа харилсаан тухай, энэ харилсаае үргэдхэхэ тухай асуудалаар һанал бодолоо хэлсээбди, тэрэмнай аша үрэ ехэтэй байгаа. Афганистанай гүрэнэй хүтэлбэрилхы ажал-ябуулагшадтай хөөрэлдэһэнэй эсэстэ хоёр ороной хоорондын экономическа харилсан ажаллалгые, тусхайлбал, советско-афганска худалдаа наймаае саашадань хүгжөөхэ шэнэ арга боломжо элирүүлэгдээ.

Правительствынгаа даалгабаряар бидэнэр американска 100 миллион долларой хэмжээтэй, удаан болзорой урьһаламжые Афганистанда үгэхэ болообди

Кабулда байха үедөө бидэнэр Афганистанай премьер-министр господин Мухаммед Даудые өөртөө таатай сагта Советскэ Союз ерээд ошохыень Советскэ правительствын зүгһөө уряабди. Господин Мухаммед Дауд манай уряае хүлеэгээд, манай орондо 1956 ондо ерээд ошохо хүсэлтэй байһанаа элирхэйлээ. Господин Мухаммед Даудай Советскэ Союзда ерэлгэ хадаа, нүхэр Н. С. Хрущев бидэнэрэй Афганистан ошожо ерэһэн шэнги, манай оронуудай хоорондын хани ёһоной харилсаае саашадань бэхижүүлхэ хэрэгтэ туһалха байна, энээндэ бидэнэр һэжэглэнэгүйбди. **(Альга ташалга).**

Бэеэ даанхай Афганска гүрэнэй байгуулагдаһан сагһаа хойшо үнгэрһэн 36 жэлэй туршада тэрээнтэй харилсаһан манай харилсаан хадаа ёһотой һайн хүршэнэр байлгын, хани ёһоор харилсан ажаллалгын жэшээ боложо шадаха байна. Афганистантай харилсаагаа хоёр ороной арадуудай интересүүдтэ, эб найрамдал бэхижүүлхэ интересүүдтэ тэрээнэй харюусахаар байгуулха гэһэн хүсэлтэйбди.

Бидэнэр Афганистанай экономическа талаараа бата бэхи, политическэ талаараа бэеэ даанхай гүрэн байхые хүсэнэбди, энэ орон тушаа манай политикые афганска королевскэ правительствын, афган арадай гүйсэд ойлгожо байһаниие баяртайгаар тэмдэглэнэбди.

Нүхэд депутадууд! Инди, Бирма ба Афганистантай манай хани ёһоной харилсаае бэхижүүлгэ хадаа Советскэ Союзай эб найрамдалда дуратай гадаадын политикын ленинскэ ёһо гуримуудай илалта, эбтэйгээр ажабайха ёһоной илалта мүн.

Советскэ Союз, Инди, Бирма ба Афганистанай олониитын-политическэ системэнүүдэйнгээ талаар илгаатайнь мэдээжэ. Гэбэшье, энэ ушар байдал манай оронуудай хоорондохи харилсаае саашадань хүгжөөлгэдэ һаад түбэг болоогүй юм, болохошьегүй. Минии дээрэ дурдаһан мэдээжэ табан ёһо гуримууд хадаа тиимэ харилсаанай бата бэхи үндэһэ һуури мүн.

Советскэ Союз, Хитадай Арадай Республика, Инди, Бирма, Афганистан ба Европын, Азиин, Африкын хэдэ хэдэн бусад гүрэнүүд хоорондохи харилсаагаа, мүн тэрэшэлэн бусад оронуудтай өөһэдынгөө харилсаае эгээ эдэ ёһо гуримуудай үндэһэ һуури дээрэ байгуулна. Советскэ гүрэнэй гадаадын политикын үндэһэ һууритай гүйсэд зохилдодог эдэ ёһо гуримуудые ехээр хүндэлнэбди, гүрэнүүдэй улам олоороо эдэ ёһо гуримуудта хамжажа, тэдээниие баримталха бүринь гүрэнүүдэй хоорондоо этигэлсэлгэ улам амжалтатай байха, уласхоорондын түгшүүрилые һулаoруулха, эб найрамдал бэхижүүлхэ хэрэг улам түргэнөөр бэелүүлэгдэхэ гэжэ тоолонобди.

Азиин оронуудта бидэнэрэй ошоһон ябадалай бүхы дэлхэй дээрэ, илангаяа Азиин ба Африкын оронуудта ехэ һонирхол түрүүлһэниинь мэдээжэ.

Инди, Бирма ба Афганистанда болоһон митингнүүд болон сутлаанууд дээрэ үгэ хэлэхэ зуураа, бидэнэр эдэ оронуудай арадуудта манай арадай хани ёһоной һанал бодолтой байдаг тухай, манай гүрэнэй эб найрамдалда дуратай ленинскэ политика тухай хэлээбди. Колониальна богоолшолгын гэнжые хобхолон хаяһан арадуудые бидэнэр амаршалһан, колонизаторнуудай дарлалта доро үшөөл байжа байгаа арадууд тушаа һанаагаа зобожо байһанаа элирхэйлһэн байнабди. Азида, Африкада, мүн урдань эзэрхэжэ байһан гү, али мүнөөшье эзэрхэһэн зандаа байһан газарнуудтаа хаа хаанагүй империалистнууд болон колонизаторнуудай хэһэн, хэжэ байһан ябуулганууд тухай манай хараа бодолые. нүхэр Н. С. Хрущев үнэн зүбөөр, сэхэ руунь өөрынгөө үгэнүүд соо хэлээ.

Зүүн зүгэй оронуудта эдэ мэдүүлгэнүүдые хэды шэнээн ехэ удхашанартайда тооложо байһыень гадаадын хэблэлһээ хаража болоно. Тусхайлбал, колониальна гүрэнүүд тухай иимэ үнэн зүб юумэ Азиин арадуудта хэлэхэ гэжэ буржуазна дэлхэйн түлөөлэгшэдһөө хэнииншье зүрхэлөөгүй, бүхы арадуудай тэгшэ эрхэтэй байха ябадалые хамгаалагшад, дэлхэйн бүхы оронуудай сүлөөтэй байхын, тэдээнэй өөһэдынгөө замаар хүгжэхын түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэгшэд лэ тиигэжэ хэлэжэ шадаха байна гээд хэблэл тэмдэглэнэ. **(Удаан альга ташалга).**

Манай сэхэ руунь хэлэһэн үнэн үгэнүүдые бидэнэртэй сэхэ хандажа үгэ хэлэһэн хүнүүд үнэн сэдьхэлһээ һайшаагаа, бидэнэрэй үгэнүүд Инди, Бирма ба Афганистанһаа холо саашаа таража, Азиатска ба Африканска түбинүүдэй бусад арадуудта дуулдаһан байна.

Манай аяншалгын һайн үрэ дүнгүүдые тэдэ арадуудтай хамта Хитадай Арадай Республикын, арадай демократиин оронуудай олониитэ һайшаана. Манай аяншалгые бүхы дэлхэй дээрэхи түрүү хүнүүд, манай бүхы ханинар һайшаана. **(Альга ташалга).**

Гэбэшье, Азиин оронуудта бидэнэрэй ошоһон ябадалда заримашуул дурагүйлхэһэн байна. Инди, Бирма ба Афганистанда бидэнэрэй хэлэһэн үгэнүүдтэ, Делидэ, Рангунда, Кабулда баталагдаһан хани барисаан тухай документнүүдтэ хархис хэблэл ба зарим оронуудай тусхай тушаалта түлөөлэгшэд дурагүйлхэһэн, үнгэрхэдөө уур сухалаа хүргэһэн байна. Инди, Бирма болон Афганистантай манай хани барисаанда тэдэнэр дурагүйлхэнэ. Теэд энэ хани барисаае бидэнэр тон ехээр һайшаанабди, тиин бидэнэр энэ хани барисаае, мүн тэрэшэлэн бусад оронуудтай хани барисаа ба харилсан ажаллалгые бэхижүүлхэбди. **(Удаан альга ташалга).**

Колонизаторска политика тухай манай үнэн сэхэ үгэнүүдтэ баруун оронуудай зарим ажал-ябуулагшад дураа гутаһан байна. Гэбэшье колонизаторска политика бидэнэрэй, мүн Азиин ба Африкын арадуудай дурые бүри ехээр гутаана. **(Удаан альга ташалга).** Тиимэһээ бидэнэр тэрээндэ эсэргүү үгэ хэлээбди, хэлэхэшьебди, юуб гэхэдэ, колониальна журам хадаа мүнөөнэй хүн түрэлтэндэ гутамшаг зүйл болоно. Нэгэдэмэл Нацанuудай Организациин эб найрамдалда дуратай ба демократическа ёһо гуримуудтай зохилдоногүй. **(Нэрьемэ удаан альга ташалга).**

Инди, Бирма ба Афганистанда бидэнэрэй ошоһон ябадал хадаа эдэ оронуудай арадуудай ба баруун гүрэнүүдэй арадуудай хоорондохи харилсаанда хохидол ушаруулха зорилготой гэһэншүү мэдүүлгэнүүд манай аяншалгын үедэ баруун оронуудта хэгдээ. Тиимэ мэдүүлгэнүүд ямаршье үндэһэ баримтагүй. Инди, Бирма болон Афганистантай Советскэ Союзай хани ёһоной харилсаанай бэхижэлгэ хадаа бусад арадуудтай эдэ оронуудай арадуудай харилсаанда ямаршье хохидол ушаруулхагүйһөө гадна, уласхоорондын харилсан ажаллалгые хүгжөөлгэдэ туһалха байна. **(Удаан альга ташалга).**

Энэ хадаа сэрэгэй блогуудтай ба пактнуудтай холбоотойтоор бодомжолжо һурашаһан зарим хүнүүдтэ гүйсэд ойлгогдохогүй байжа магад. Гэбэшье, бусад гүрэнүүдтэй Советскэ Союзай харилсаае һайжаруулха асуудалда бидэнэр ондоогоор ханданабди. Инди, Бирма ба Афганистанай гүрэнэй хүтэлбэрилхы ажал-ябуулагшад бидэнэртэй адли һанал баримтална, бидэнэртэл адли эбтэйгээр ажабайха ёһо гуримаар уласхоорондын харилсан ажаллалгые үргэдхэхые хүсэнэ. **(Альга ташалга).**

Нүхэд депутадууд! Инди, Бирма ба Афганистан бидэнэрэй ошожо ерэһэнэй үрэ дүн хадаа гүрэнүүдэй хүтэлбэрилхы ажал-ябуулагшадай хоорондоо нюураараа уулзажа байгуулһан холбоо арадуудай бэе бэеэ ойлголсолгые бэхижүүлхэ, уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулха шухала зэбсэг мүн гэжэ үшөө дахин харуулаа. Тиимэ холбооe саашадаашье үргэнөөр хэрэглэхые бидэнэр хүсэнэбди. Элидхэл хэжэ байһан туладаа, бидэнэрые баяртайгаар, үнэн сэдьхэлһээ угтаһанайнь түлөө Инди, Бирма ба Афганистанай арадуудта советскэ правительствын, манай арадай үмэнэһөө үнэн сэдьхэлэй баясхалан хүргэхые хүсэнэб. **(Нэрьемэ удаан альга ташалга).**

Эдэ оронуудай арадуудта—Советскэ Союзай үнэн ханинарта халуун баяр хүргэжэ, национальна бэеэ даанхай байдалаа бэхижүүлхэ хэрэгтээ, зохёон байгуулхы амгалан ажалдаа амжалта туйлахыень хүсэнэбди. **(Нэрьемэ удаан альга ташалга).**

Инди дотор бидэнэрэй аяншалгын хоёр оронондомнай ашагтай байхын тулада ехэ анхарал оролдолго гаргаһан Индиин премьер-министр господин Нерудэ үнэн зүрхэнһөө баясхалан хүргэнэбди. **(Удаан альга ташалга).**

Бирмын премьер-министр У Нуда үнэн сэдьхэлэй баясхалан хүргэнэбди, тэрээнэй ба бидэнэрэй хоорондо үнэн сэдьхэлэй, хани ёһоной харилсаан байгуулагдаа. **(Удаан альга ташалга).**

Афганистанай бэеэ даанхай байдалые ба нейтралитедые эдэбхитэйгээр хамгаалжа байгаа Афганистанай премьер-министр господин Мухаммед Даудта халуун баясхалан хүргэнэбди. **(Удаан альга ташалга).**

Индиин Республикын президент господин Прасадта, Бирманскэ Союзай президент доктор Ба Уда, Афганистанай Эзэн Дээдэ король Мухаммед Захир Шахта баясхалан хүргэхые өөһэдынгөө үүргэ гэжэ тоолонобди. **(Удаан альга ташалга).**

Манай аяншалгын амжалтада туһалһан ба бидэнэртэ али бүхы туһаламжа үзүүлһэн, эдэ оронуудай гүрэнэй ба олониитын бүхы ажал-ябуулагшадта баясхалан хүргэнэбди. **(Удаан альга ташалга).**

Манай аяншалгын үедэ Инди, Бирма ба Афганистантай туйлаһан бүхы хэлсээнүүдые Советскэ правительство бодото байдал дээрэ хэлбэрииэгүйгөөр, батаар бэелүүлхэ байна гэжэ үгынгөө түгэсхэлдэ мэдүүлхые шухала гэжэ тоолоноб.

Советскэ Союз, Инди, Бирма ба Афганистанай хоорондохи хани барисаанай, харилсан ажаллалгын манай арадуудай аша туһада, бүхы дэлхэй дээрэхи эб найрамдалай аша туһада хүгжэн бэхижэхынь тулада бидэнэр бүхы шадалаараа оролдохобди. **(Нэрьемэ удаан альга ташалга, оваци болоно. Бултадаа бодоно).**

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. А. Булганин ба СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Гэшүүн Н. С. Хрущев гэгшэдэй Инди, Бирма, Афганистан ошожо ерэһэнэй дүнгүүд тухай СССР-эй Верховно Соведэй

ТОГТООЛ

Инди, Бирманскэ Союз, Афганистан ошожо ерэһэнэйнгээ тухайда СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. А. Булганинай ба СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүн нүхэр Н. С. Хрущевой хэһэн мэдээсэл дуулажа, зүбшэн хэлсээд, СССР-эй Верховно Совет энэ ошожо ерэһэнэй дүнгүүдые бүримүһэн һайшаана.

СССР-эй гүрэнэй хүтэлбэрилхы ажал-ябуулагшадай хани ёһоор эдэ оронуудта айлшалжа ерэһэн ушар ехэ политическэ событи боложо, Азида ба Дальна Востогто эб найрамдал бэхижүүлхэ, мүн тэрэшэлэн уласхоорондын харилсаануудтахи түгшүүрилые саашадань һуларуулха ябадалда туһалба гэжэ СССР-эй Верховно Совет тэмдэглэнэ.

Индидэ, Бирмадэ болон Афганистанда советскэ гүрэнэй ажал-ябуулагшадай ехэ урма зоригтойгоор, тон халуунаар угтагдаһые Советскэ Союзай арад зониие эдэ оронуудай арадуудай гүн ехээр хүндэлһэн ба хани ёһоор хандаһан ушар гэжэ СССР-эй Верховно Совет сэгнэнэ. Эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ манай арадай гаргаһан хүсэлэл оролдолго, манай ороной амжалтанууд Индиин, Бирмын ба Афганистанай арадуудта тон дүтэ ба ойлгосотой байһыень советскэ арадай түлөөлэгшэдые халуунаар угтаһан ябадал харуулна.

Эб найрамдалай түлөө тэмсэлдээ агууехэ Индитэй, Бирматэй ба Афганистантай СССР-эй хани барисаагаа болон харилсан ажаллалгаяа бэхижүүлхэ, «хүйтэн дайе» усадхаха, уласхоорондын түгшүүрилые саашадань һуларуулха ябадалда нүхэд Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев гэгшэдэй ошожо ерэһэнэй ашаар шэнэ ехэ алхам хэгдээ гэжэ СССР-эй Верховно Совет тэмдэглэнэ. Уласхоорондын ажабайдалай эгээл үндэһэн гол асуудалаар—эб найрамдалые сахин хамгаалха ба бэхижүүлхэ асуудалаар эдэ гүрэнүүдэй нэгэн адли хүсэл зоригтой ба дура эрмэлзэлгэтэй байһан ябадал дахинаа тодорхойлогдоо. СССР-эй, Индиин, Бирмын ба Афганистанай хоорондоо нэгэн адли үзэл бодолтой байһан ушар саг зуурын шалтагаанаар тайлбарилагдана бэшэ, харин эб найрамдал ба арадуудай аюулгүй байдал хүсэжэ байгаа эдэ гүрэнүүдэй үндэһэн гол интересүүдэй нэгэн адли байһанай үрэ дүн мүн.

Манай оронуудай харилсаануудта хамаатай шухала шухала асуудалнуудаар, мүн тэрэшэлэн уласхоорондын ехэ ехэ проблемэнүүдээр: буу зэбсэг хуряаха, атомна ба водородно зэбсэг эсэслэн хориможолхо, эрье шадархи аралнууд болон Тайвань арал тушаань Хитадай Арадай Республикада хуулита эрхыень хангаха, Нэгэдэмэл Нацануудай Организацида хуулита һууриень КНР-дэ үгэхэ, арад зоной хуулита эрхэнүүдтэй зохилдуулан, Азиин ба Дальна Востогой шиидхэгдээгүй бусад проблемэнүүдые шиидхэхэ талаар нэгэн адли үзэл бодолтой байһамнай хэлсээнүүдэй үедэ элирһэн байна.

Имагтал гүрэнүүдэй хамтын хүсэл оролдолгоор эб найрамдал хангагдажа болохо гэһэн асуудалаар нэгэн һаналтай болоһон ябадал шухала удхашанартай.

Территориальна нэгэн бүхэли байһанаа, бэеэ даанхай байдалаа хүндэлэлсэхэ, добтололсохогүй, бэе бэеынгээ доторой хэрэгтэ хамаархалсахагүй, тэгшэ эрхэтэй байха ба али али таладаа ашагтай байха, ниитынгээ байгуулалтаһаа дулдыдангүйгөөр гүрэнүүдэй хоорондо амгалан ёһоор ажабайха гэһэн ёһо гуримууд Советскэ Союз ба Инди, Бирма ба Афганистанай хоорондохи харилсаануудай үндэһэ һуури болоһон байна.

Дэлхэй дээрэ эдэ ёһо гуримуудай улам бүри мэдэрэгдэдэг боложо байһые Верховно Совет һайшаан тэмдэглэнэ. Эдэ ёһо гуримууд бусад оронуудтай Хитадай Арадай Республикын хэһэн харилсаануудай үндэһэн боложо үгөө, мүн Бандунгска конференцидэ хабаадаһан оронууд, тэрэшэлэн Европын ба Азиин хэдэ хэдэн гүрэнүүд тэдэниие дэмжээ. Хоорондохи харилсаануудтаа эдэ ёһо гуримуудые бүхы гүрэнүүдэй хүтэлбэри болгоо һаань, гүрэнүүдэй хоорондоо этигэлсэдэг болохо, шэнэ дайнай аюулые усадхаха ябадалда ехэ удхашанартай байха һэн.

Политическэ гү, али сэрэгэй шэнжэтэй ямаршье уялга баадхангүйгөөр, тэгшэ эрхэтэй байха ба алишье таладаа ашагтай байха ёһо гуримай үндэһөөр худалдаа наймаа, экономическа, культурна ба бусад холбоо барисаагаа үргэдхэхэ тухай эдэ оронуудтай баталһан хэлсээнүүд Азиин оронуудта нүхэд Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев гэгшэдэй ошожо ерэһэнэй шухала дүн мүн болоно.

Гүрэнэй, экономическа, ниитын ба культурна ажал-ябуулгын алишье талаар Советскэ Союз Индиин, Бирмын ба Афганистанай хоорондохи холбоон ба харилсан ажаллалга амжалтатайгаар хүгжэхэ, бэе бэеынгээ ажабайдалтай, туйлалтануудтай ба культуратай арадуудые танилсуулха, мүн тэрэшэлэн дүй дүршэлөө хоорондоо андалдалсаха хэрэгые үргэдхэхэ хэмжээнүүд абтаха байһандань СССР-эй Верховно Совет этигэнэ.

Эб найрамдал хангаха, арадуудай национальна бэеэ даанхай байха талаар СССР-эй, Индийскэ Республикын, Бирманскэ Союзай ба Афганистанай, мүн тэрэшэлэн эб найрамдалда дуратай бүхы гүрэнүүдэй нэгэн адли интерестэй байһан ушар эдэ оронуудай хоорондоо бата бэхеэр, үни удаан саг соо хани барисаагаа хүгжөөхэ, арадуудайнгаа аша туһада, бүгэдэниитын эб найрамдалай интерестэ харилсан ажаллалгаяа хоорондоо бэхижүүлхэ шухала арга боломжо олгоно.

Нүхэд Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев гэгшэдэй Инди, Бирма, Афганистан ошожо ерэһэн ушар олохон, илангаяа колониальна ба дулдыданги оронуудай арадуудай дунда туйлай ехээр дэмжэгдээ, сэрэгэй аюулые усадхаха, бата бэхи ба удаан сагай эб найрамдал байгуулха гэжэ үнэхөөрөө хүсэдэг бүхы хүнүүдтэ һайшаагдаа.

Бэе бэеэ ойлголсохо, гүрэнүүдэй хоорондо этигэлсэхэ ба уласхоорондын харилсаа хүгжөөхэ хэрэгтэ гүрэнүүдэй ажал-ябуулагшадай бэе бэетээ сэхэ уулзаха ябадалай ехэ удхашанартай байһые СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. А. Булганинай ба СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүн нүхэр Н. С. Хрущевой ошожо ерэһэн ушар харуулна гэжэ Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Верховно Совет тоолоно. Энэ аяншалга дай баримталагшадай хүсые һуларуулха, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ туһалха байна.

СССР-эй Верховно Совет тогтообо:

Индиин Республика, Бирманскэ Союз ба Афганистан ошоод байха үедөө, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. А. Булганинай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүн нүхэр Н. С. Хрущевой хэһэн, Советскэ Союзай эб найрамдалда дуратай гадаадын политикада бүримүһэн харюусаһан, эб найрамдал, арадуудай хани барисаае бэхижүүлхэ хэрэгтэ туһалһан ажал-ябуулгые һайшааха.

Москва, Кремль.
1955 оной декабриин 29.

СССР-эй Верховно Соведэй дүрбэдэхи сесси

Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй хамтын хоёрдохи заседани

Декабриин 29-дэ Москвада СССР-эй дүрбэдэхи зарлалай Верховно Соведэй дүрбэдэхи сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлээ.

Үтлөөнэй 10 часта Кремлёвско Ехэ Ордон соо Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй хамтын хоёрдохи заседани эхилбэ.

Зал соо айлшад олон. Тэдэнэй дунда Москвагай заводууд болон фабрикануудай хүтэлбэрилэгшэд, новаторнууд, наукын ба культурын ажал-ябуулагшад, партийна, советскэ хүдэлмэрилэгшэд. Советскэ Армиин сэрэгшэд бии. Дипломатическа корпусой, советскэ ба гадаадын хэблэлэй ложонууд дүүрэнхэй. Москвагаар үнгэржэ ябаһан КНДР-эй Арадай Верховно Суглаанай түрүүлэгшэ Ким Ду Боной толгойлһон Корейскэ Арадай Демократическа Республикын Правительственна делегаци, мүн тэрэшэлэн СССР-эй Верховно Соведэй уряалаар Советскэ Союзда айлшалжа байһан Польско Арадай Республикын ба Иранай парламентска делегацинуудай гэшүүд байлсаба.

Ложонуудта СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүд, министрнүүд һууна.

Түрүүлэгшын столой саана Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ **В. Т. Лацис,** Союзай Соведэй Түрүүлэгшын орлогшонор **Н. Т. Кальченко, А. А. Лебедев, В. П. Мжаванадзе, З. С. Омарова,** Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшын орлогшонор **Н. Е. Авхимович, П. Т. Комаров, М. Султанова, П. Г. Тычина** һууна.

Правительственна ложонуудта нүхэд **Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, А. И. Кириченко, П. К. Пономаренко, Н. М. Шверник, А. Б. Аристов, Н. И. Беляев, П. Н. Поспелов** гэгшэдэй ерэжэ һуухада депутадууд ба айлшад нэрьемэ альга ташалгаар угтана. Бултадаа хүл дээрээ бодоно.

Депутат **В. Т. Лацис** түрүүлэгшээр һуугаа. Инди, Бирма, Афганистанаар Советскэ Правительственна делегациин ябажа ерэһэн тухай элидхэл хэхын тула СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ, депутат **Н. А. Булганинда** үгэ үгтэбэ. Депутадууд ба айлшад хүл дээрээ бодожо, Советскэ правительствын толгойлогшые халуунаар амаршална.

Хани барисаата гүрэнүүдтэ Советскэ Правительственна Делегациин ябаһан тухай, советскэ арад тушаа Инди, Бирма, Афганистанай арадуудай һайн һайхан һаналтай байһан тухай, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ энэ айлшалалгын удхашанар тухай нүхэр Булганин дэлгэрэнгыгээр хөөрэбэ.

—Инди, Бирма, Афганистанаар манай ябаһанай сэхэ үрэ дүнгүүд гэхэдэ, Советскэ Союз болон эдэ оронуудай хоорондо хани барисаа, харилсан ажаллалгые бэхижүүлһэн ба хүгжөөһэн, агууехэ индийскэ арадтай, Бирмын, Афганистанай арадуудтай советскэ арадай саашадаа бүри ойрын харилсаатай болоһон ушар болоно,—гэжэ нүхэр Булганин хэлэнэ.—Гэбэшье, тэрэнэй удхашанар энээгээр дүүрэнэгүй.

Айлшалалга мүн уласхоорондын ехэ удхашанартай байба. Түбхын түрүүн энэ юун гээшэб гэхэдэ, Советскэ Союзай гадаадын политикын талаар ленинскэ гол шухала ёһо гуримай — социально-политическэ элдэб янзын системэтэй гүрэнүүдэй эбтэй һайнаар ажабайха ёһо гуримай зүб байһаниинь дахин дахин баталагдаа. Энэ ёһо гурим хадаа арадуудай хоорондохи эб найрамдал ба аюулгүй байдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ, гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаанда бэе бэедээ этигэлгые хүгжөөхэ хэрэгтэ найдамтай үндэһэ һуури мүн гэжэ энэ айлшалалга бодотоор, үнэншэмөөр харуулаа.

Нүхэр Н. А. Булганинай элидхэлэй һүүлээр КПСС-эй ЦК-гэй Нэгэдэхи Секретарь, депутат **Н. С. Хрущев** дэлгэрэнгы үгэ хэлэбэ. Депутадууд ба айлшад тэрэниие үни удаан нэрьемэ альга ташалгаар угтана. Бултадаа хүл дээрээ бодоно.

Уласхоорондын шухала асуудалнуудые тодорхойлһон нүхэр Н. С. Хрущевой үгэ тон ехэ анхаралтайгаар шагнагдаһан ба альга ташалгаар нэгэнтэ бэшэ таһалагдаһан байна.

Советскэ правительственна делегациин айлшалалга тухай хөөрэхэ зуураа, нүхэр Хрущев иигэжэ хэлэбэ:—Инди, Бирма, Афганистанаар манай ябалга хадаа колонизаторнуудай дурынь гутааха гэжэ мэдэжэ байгаа һэмди. Бүри һаяхан колонизаторнуудай дарлалта доро байһан оронуудтай хани барисаагаа Советскэ Союзай бэхижүүлһэн ушар колониальна гүрэнүүдэй байдалые саашадань һуларуулгада туһалха гэжэ тэдэнэр айдаг байна бшуу. Теэд господин колонизаторнууд гансал өөһэдтөө гомдохо ёһотой гээшэ. Бусад гүрэнүүдтэй бэелүүлдэг Советскэ Союзай харилсан ажаллалгын, хани барисаанай ёһо туримууд колонизаторнуудай политикаяа байгуулдаг ёһо гуримуудһаа тад ондоо гэжэ бүгэдэ мэдэнэ. Ехэ, бага бүхы арадууд ба оронуудай интересүүдые хүндэлхэ, гүнзэгыгөөр ойлгохо жэшээ харуулха зуураа, тэгшэ бэшэ эрхэтэй гү, али эрэмдэг дутуутай арадууд байдаггүй юм гэһэн ябадалһаа Советскэ Союз үндэһэлнэ.

Бусад гүрэнүүдтэй хани барисаагаа бэхижүүлхэ зуураа, Советскэ Союз болбол өөрынгөө эрхые империалистическэ гүрэнүүд шэнгеэр тэдээндэ баадханагүй, ямар нэгэн услови уридшалан табинагүй. Тиихэ зуураа, Советскэ Союз өөртөө ямар нэгэн тусгаар ашагтай юумэ бэдэрнэгүй, харин интересүүдыень хүндэлхэ ёһотой, тэгшэ эрхэтэй гүрэнүүдтэй хэрэгээ хэнэбди гэһэн ябадалһаа үндэһэлнэ.

Арад бүхэн ажабайдалаа өөрынгөө дураар зохёохо эрхэтэй. Нэгэ оронной нүгөөдэеэ богоолшолхо гү, али дээрмэдэхэ гээшэ тон ехэ буруу ба эшэгүүритэ ябадал мүн.

Советскэ хүнүүд бүхы оронуудтай хододоо үнэн зүрхэнэй хани барисаа байгуулхые эрмэлзээшье, эрмэлзэнэшье гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев мэдүүлнэ. Дэлхэйн арадуудай хани барисаан—шэнэ дай үүсхэхэ замые хааһан ярадуудай хүсэнэй бата бэхи эшэ үндэһэн болоно.

Инди, Бирма, Афганистанаар Советскэ делегациин айлшалһанай үрэ дүнгүүдые Верховно Совет һайшааха бэзэ гэһэн найдабари нүхэр Хрущев үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ.

Забһарлалгын һүүлээр Индиин Республика, Бирманскэ Союз ба Афганистанаар ябаһан тухайгаа Н. А. Булганинай, Н. С. Хрущевой мэдээсэл тушаа үгэ хэлэлгэ эхилбэ.

Депутат **Н. А. Михайловта** үгэ үгтэбэ. Инди, Бирма, Афганистанаар ябаһан тухайнь нүхэр Булганинай элидхэл соо, нүхэр Хрущевой үгэ соо дэлгэрэнгы тоосоон хэгдээ, Советскэ правительствын тодо һонор, бата бэхи, эрид сэхэ гадаадын политикын шухалын шухала асуудалнууд харуулагдаа гэжэ тэрэ хэлэнэ.

Агууехэ индийскэ арадтай, Бирмын, Афганистанай арадуудтай Советскэ Союзай хани барисаан, Хитадай Арадай Республикатай ба арадай демократиин бусад оронуудтай Советскэ Союзай хани барисаан, харилсан туһалалсалга хадаа эб найрамдалай бата бэхи үндэһэ һуури мүн гэжэ нүхэд Булганинай, Хрущевой айлшалалга харуулба.

Энэ айлшалалгын дүнгүүдые советскэ арад, бүхы оронуудай түрүү хүнүүд амаршална ба һайшаана. Юуб гэхэдэ, тэрэ болбол бүхы дэлхэйн олон миллион ажалшадые эб найрамдалай ба арадуудай хоорондохи хани барисаанай түлөө тэмсэлдэ зоригжуулна.

Депутат **А. Е. Корнейчук** трибунада гараба. Нүхэд Н. А. Булганинда, Н. С. Хрущевто хандажа, тэрэ иигэжэ хэлэнэ:

—Инди, Бирма, Афганистанай арадуудай нээмэл халуун зүрхэнүүдтэ танай үгэ бүхэнэйтнай, социализмын ороной агууехэ үнэн үгэнүүдэй хадуугдаһандань, гүрэнэй ажал-ябуулагшадта үндэрөөр сэгнэгдэһэндэнь, арадуудай зол жаргалай ба һалбаран хүгжэлгын аша туһада бэе бэедээ һайн һанаагаар туһалха, ехээр хүндэлхэ, доторойнгоо байдалда хамааралсахагүй, үнэхөөрөө тэгшэ эрхэтэй байха ябадалда үндэһэлһэн ахадуу ёһоной хани барисаанай агууехэ мэдэрэлые хэтэ мүнхэдэнь бэхижүүлһэндэнь бидэнэр баярланабди.

Эб найрамдалай хэрэгтэ Советскэ Союзай, Индиин, Бирмын, Афганистанай правительствонуудай оруулһан агууехэ туһа нэмэрые дэлхэйн арадууд үндэрөөр сэгнээ гэжэ саашань нүхэр Корнейчук мэдүүлнэ. Түүхэтэ удхашанартай энэ событи хадаа «Женевын ёһо заншалые» бэхижүүлээ, «хүйтэн дайнай» тала баригшадай панхаруутаһан политикада улам хүсэтэ сохилто үгөө.

Инди айлшалалсаһан депутат **Ш. Р. Рашидов** агууехэ советскэ арадай түлөөлэгшэдые энэ ороной арадай ямар баяртайгаар, үнэн зүрхэнэй дурлалтайгаар угтаһан тухай хөөрэбэ.

Инди, Бирма, Афганистанаар Н. А. Булганинай, Н. С. Хрущевой ябалга хадаа арадуудай хоорондохи хани барисаа бэхижүүлхэ хэрэгтэ, эб найрамдал сахиха хэрэгтэ сэгнэшэгүй ехэ туһа нэмэри болоо гэжэ депутат Рашидов хэлэнэ. Индийскэ ханинар маанадтай хөөрэлдэхэдөө, тэдэнэй орон нютаг үни холоһоо хойшо алтанай ба алмазуудай орон гэжэ суурхадаг һэн гээд хэлээ. Теэд мүнөө тэрэнэй баялиг энээгээр тодорхойлогдоно бэшэ гэжэ тэдэнэр тэмдэглэнэ. Индиин эгээн ехэ баялиг хадаа Советскэ Союзай ба Хитадай агууехэ арадуудтай хани барисаан болоно. Бүхы хүн түрэлтэнэй аша туһада, бүхы дэлхэй дээрэхи эб найрамдалай аша туһада Советскэ Союзай, Индиин, Хитадай Арадай Республикын ба бусад оронуудай агууехэ арадуудай хани барисаан бэхижэжэ байг лэ!

Советскэ Союз, Хитадай Арадай Республика, Инди гэхэ мэтын иимэ агууехэ гүрэнүүдэй мүнөө өөрынгөө политикада хүтэлбэри болгоһон табан ёһо гуримууд уласхоорондын политикада улам бүри ехэ удхашанартай боложо байна гэжэ депутат **А. А. Фадеев** хэлэнэ.

Инди, Бирма, Афганистанда манай гүрэнэй ажал-ябуулагшад нүхэд Булганинай, Хрущевой бэелүүлһэн хэрэгүүдээр бидэнэр, советскэ хүнүүд омогорхонобди, тэдэнэй ажал-ябуулгые бүхы зүрхэнһөө һайшаанабди гэжэ нүхэр Фадеев хэлэбэ.

Депутадууд **А. М. Панкратова, А. Ю. Снечкус, М. А. Ибрагимов** гэгшэд Советскэ Правительственна Делегациин ажал-ябуулга тон ханталтатай байба гэжэ үгэнүүд соогоо тэрэшэлэн тэмдэглэбэ.

Хэлсэхэ зүйлэй дүрбэдэхи асуудалаар үгэ хэлэлгэ энээгээр дүүрэбэ. Хоёр палатын гадаадын хэрэгүүдэй Комиссинуудай нэрэһээ үгэ хэлэһэн депутат **Б. Г. Гафуровай** дурадхалаар, Инди, Бирма, Афганистанаар Советскэ делегациин ябаһан дүнгүүд тухай тогтоолые СССР-эй Верховно Совет баталан абаба. Инди, Бирма, Афганистанаар ябаха үедөө СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. А. Булганинай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүн Н. С. Хрущевой хэһэн ажал-ябуулга хадаа Советскэ Союзай эб найрамдалта гадаадын политикада бүрин тааралдаһан, эб найрамдалай, арадуудай хани барисаанай ба харилсан ажаллалгын хэрэгые бэхижүүлгэдэ туһалһан ажал-ябуулга мүн гэжэ Верховно Совет һайшаагаа гээд тогтоол соо тэмдэглэгдэнэ.

Хэлсэхэ бүхы асуудалнууд дүүрэээ гэжэ түрүүлэгшээр һуугша мэдээсээд, СССР-эй Верховно Соведэй дүрбэдэхи сессиие хаагдаа гэжэ соносхобо. (ТАСС).

(Нүхэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгэ манай газетын 1956 оной январиин 3-най номерто гараха).

„Түрүүшын хабар“

Гүрэнэй Бурят-Монголой драмын театр шэнэ жэлые угтуулан Г. Николаева С. Радзинский хоёрой бэшэһэн «Түрүүшын хабар» гэжэ пьесые табиба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа наада захаарнь) артистка В. Ц. Найдакова агроном Ковшовагай ролиие, БМАССР-эй Габьяата артист Г. Ф. Лоо[...] МТС-эй директор Чаликов[...] ролиие, БМАССР-эй Арад[...] артист В. К. Халматов обком[...] секретарь Сергей Сергеевич[...] ролиие, артист П. Н. Николае[...] МТС-эй инженер Форзанова[...] ролиие наадажа байна.

В. Бадеевэй фото.

Һурагшадай үбэлэй амаралтын үдэрнүүд

Һуралсалай жэлэй түрүүшын хахад жэл дүүрэжэ, декабриин 30-һаа һурагшадай үбэлэй амаралта эхилбэ.

Пионернүүдэй ордон энэ үедэ ехэ юумэ хэхээр хараална. Январиин 1, 2, 3 ба 4-дэ эндэ олон тоото үхибүүдэй хабаадалгатайгаар шэнэ жэлэй ёлко болохо юм. Январиин 5-да һурагшадай шэнэ жэлэй бал-маскарад болохо байна. Мүн Пионернүүдэй ордоной үүсхэлээр һурагшадай спортивна мүрысөөн, фабрика, завод ба бусад предприятинуудта экскурсинууд эмхидхэгдэхэ юм.

Январиин 7-до 3-дахи дунда һургуулиин байшан соо гимнастикаар городой пионерскэ дружинануудай дунда түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн болохо байна.

Январиин 10-да мэргэн буудагшад городой түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысэхэнь.

Мүн Пионернүүдэй ордондо М. И. Глинка тухай лекци БМАССР-эй габьяата артист Н. Маторин уншаха ба тэрэнэй зохёолнуудһаа наад[...] үгэхэ байна.

Эдир натуралистнууд амарал[...] ехэ һонирхолтойгоор үнгэргэхэ б[...]на. Тэдэ Сэлэнгэ мүрэн дээ[...] арал ошожо, элдэб шумуул шо[...]рой, шандага, үнэгэнэй мүр тани[...] мүшхэхэ юм.

Эдир авиамоделистнүүд ба су[...] моделистнүүд городой предпри[...]нуудаар ябаха, хубсаһа эсхэлгы[...] оёлгын кружогойхид оёлгын фа[...]када, уран дарханай кружогой[...] мебельнэ фабрикада экскур[...] айлшалжа, ажал хүдэлмэритэйн[...] нилсаха юм.

Амаралтын үдэрнүүдтэ пионер[...]дэй ордоной кукольна театр бэл[...]һэн зүжэгүүдээ һурагшадта хару[...]ха.

«Динамо» стадион дээрэ шэнэ [...]лэй ехэ ёлко гоё һайханаар шэ[...]дэхэ. Тэндэ хүүгэд олооро сугл[...]жа наадаха, хүхихэ, коньки[...] һолжоржо, сэнгэхэ юм.

Городой театрнууд хүүгэдтэ [...]рюулан олон зүжэг наада хару[...]хань.

Оюун бэлигтэ залуушуулай самодеятельностиие харалга

Ажалай резервын һургуулинуудай уранһайханай самодеятельностиин харалга һаяхан боложо үнгэрбэ. Энэ харалгада техническэ училищиин, түмэр замай болон ремесленнэ училищинуудай, фабрично-заводской һуралсалай һургуулинуудай һурагшад хабаадалсаба. Уранһайханай коллективүүд һонин програмануудые олоор харуулба. Түмэр замай нэгэдэхи номерой училищиин һурагшад бурят-монгол үльгэрнүүдые үндэһэлжэ бэшэгдэһэн Маляревскиин «Шэдитэ нөөсэ» гэжэ п[...]сые, Батуевай зохёоһон «Басага[...] хатарые», мүн Ульяновскиин —«[...]лөөгүүр», Потёмкин Херсонский[...] ёрой — «Хүршэ басаган» гэжэ [...]гэ акттай пьесэнүүдые шадамар [...]хээр харуулһан байна.

Түмэр замай училищи болон Ф[...]гэй № 13 һургуулинихид мүн [...] дүнгүүдые туйлаба.

Эрхим коллективүүд болон [...]дагшад грамотануудаар шагнагда[...]

И. Володин.

Убгэдэй суглаан

(РАССКАЗ)

Бидэ наһан соогоо элдэб олон суглаанда байжа үзэнхэйбди. Теэд иимэ һонин суглаае нэгэтэшье үзөөгүйбди гээ һаа, худалаар хэлэһэн болохогүйбди гэжэ һананабди.

* * *

Дабаата, Нараһата, Инзагана, Шэбэртэһээ — эндэ тэндэһээ «Улаан Одон» колхозой правлениин газаа хүнүүд ерээд, бүүжал бүүжал байба. Эдэ ерэгшэдые харахада бултадаа үбгэжөөлнүүд — жара, далан наһатайшуул гэжэ багсаанабди. Үбгэдэй бэе бэеэ халуунаар мэндэшэлсэхынь хэбэрээр, бэе бэеынгээ амар мэндэ, амгалан тайбаниие хэлсэхынь хэбэрээр таажа мэдэхэдэ, тэдэнэр үнинэй уулзаагүй, уулзаһандаа ехэ баярлаһаншье, гайхаһаншье янзатай. Юундэ баярлаһан бэ гэбэл, тэдэнэр бултадаа нэгэ сомондо түрэһэн үеын һайн нүхэд байна. Юундэ гайхаһан бэ гэхэдэ, правлениин зарлаһан энэ суглаан гэдэгтэ гансал үбгэдэй (нэгэшье залуу, мүн эхэнэр хүн үгы) ерэжэ байгаашань ойлгосогүй.

Үбэлэй жабартай нэгэ үдэр правлениин уряалаар сугларһан үбгэд нилээд гайхан татажа, коридор соогуур иишэ тиишээ ябажа, заримань диван дээрэ зэргэлжэ һуугаад тамхяа носоожо, намдуугаар хөөрэлдэнэ. Тэндэ байһан бурят дэгэлтэй, нэхы хурьган малтайтай нэгэ үбгэн бултанда хандажа шангашагаар дуугарна:

Үүри нүхэд обёорно гүт? Манай дунда нэгэшье залуу хүн үгы хаям. Эндэ сугларһан та бидэнэр — булта жараад, далаадтай зүнтэгүүд байнабди. Теэд маанараар яахаяа һанаа гээшэб, хэлыт, нүхэд!

Теэд Данзанай Буда тэдэг энэ үбгэнэй асуудалда лаб харюу үгэжэ шадаха үбгэн тэндэ байбагүй. Тиимын тула ноёдһоо энээн тухай асууха гэжэ хэлсээд:

— Буда ши зүрхэтэйгөөрөө ноёдто ороод һурал даа—гээд, эндэ тэндэһээ дуу гаралсана.

Буда үбгэн дуратай дурагүйхэн «Колхозой түрүүлэгшын орлогшо» гэжэ бэшээтэй үүдые болгоомжотойгоор нээжэ ороод:

— Арьяа Галданович, сайн байнат, — гээд амаршална.

— Сайн, сайн, Буда баабай. Һуугты наашаа.

— Үгы, һуугаадшье яахамниб. Нэгэ иимэ юумэ һураха гээ һэм. Энэ коридорто хорёод гаран үбгэд сугларшоод, гайхалдажа байнабди: ямар хэрэгтэй маанашые эндэ суглуулһан байгаа хаб. Ерэһэн хэрэгээ мэдэхые намайе танда нүхэдни эльгээгээ юм.

— Правлени партийна организаци хоёр үбгэдэй суглаа үнгэргэхэ гэһэн байгаа. Теэд үшөөл үсөөн сугларжа байнат. Танай үетэнэй нэгэ бага олоор суглархада суглаагаа эхилхэбди. Харин таанар мүнөө столоводо ошоод сай, шүлэ уужа, һониноо хөөрэлдэжэ һуугыт даа. Бидэ хэрэгээ дүүргээд, энэ дары хойноһоотнай ошохобди. Зай гү?

«Сай... шүлэ... суглаан!» Бүри ойлгогдохогүй байна гэжэ һанаһан мүртөөшье Буда үбгэн:

— Зай, — гээд хүнэй урин налатайтаар хэлэһэндэ сэдьхэлээ тэбшээнгүй зүбшөөн, таһалгаһаа гаража, нүхэдтөө дүтэлөөд:

— Мантай суглаа үнгэргэхэ гээ юм ха, — гэнэ.

— Тиибэл эхилхэмнай гү?

— Эхилхэ ойртоо... Теэд,

— Теэд юундээ торолдошообибди?

— Байзыт нүхэд, — гээд үбгэдэй командые даажа абаһан Буда үбгэн дуугарна, — үшөө үетэн нүхэдөө бишыхан хүлеэхэ зэргэтэй болоод байнабди. Тиимэһээ, үбгэн гварди, миниие хэлэһые дуулаад, хойноһоомни гэшхэлэгты.

Тиин үбгэд нэгэ — хоёроороо бодо бодоһоор газаа тээшэ гаража, Будын хойноһоо столово шэглэн, тон ехээр гайхалдаһан хэбэртэйгээр алхалдаба.

Столовын газаа тэдээнэй ошоходонь сэбэр һайханаар хубсалһан залуухан бэри гэшхүүр дээрэ угтажа:

— Үбгэжөөлнүүд, шэнэ жэлые уттуулан мэндэ амар! Орготы, орготы, — гэжэ тон илдамаар уриба.

Гэр соо үдхэнөөр, гашуунаар шанаатай ногоон сай аягалаатай, стол дээрэ элдэб янзын эдеэ хоол, сахар шэхэр, мүн умда харюулха юумэшье табяатай.

—Һуугты, һуугты столой саана. Правлениин ноёд энэ зандаа ерэхэ, тиигээд дары суглаагаа эхилхэбди гэжэ мүнөө һаяхан телефоноор дуулгана һэн,—гээд нэгэ бэринь дуугарна.

Үбгэд столой саана һууринуудаа оложо түбхинэнэ. Тиигээд үбгэн гвардиин командир иигэжэ хэлэбэ:

—Үеын нүхэд, таанар юумэ ойлгоно гүт, али үгы гү? Би энэ доромни алахашье гээ һаань, ойлгоногүйб: юундэ маниие правлени суглаанда суглуулааб, юундэ сай, шүлэ, умда табяаб?

—Одоо бү мэдэе.

—Мэдэхэнь түбэгтэйшэг.

Гэхэ мэтээр эндэ сугларһан ушараа таажа ядажа байтар, правлениин түрүүлэгшэ Дамдин Самбуевич Мункуев, орлогшо Арьяа Галданович Цыренов, парторганизациин секретарь Галдан Гармаевич Данзанов гэгшэд орожо ерээд, һайндэрэй ёһоор мэндэшэлэлсэн һуумсаараа, Дамдин Самбуевич:

—Зай үбгэд, шэнэ 1956 он гарахаяа байна. Тиигээд, шэнэ жэлдэ манай артелиин улам баян, улам хүсэтэй боложо байхын түлөө, манай үхи хүүгэдэй амар амгалан томо боложо ябахын түлөө, та бүгэдын ута наһа наһалжа, удаан жаргал эдлэжэ ябахын түлөө энэ духаряа барижархия! — гээд хүл дээрээ бодобо.

Буда үбгэн бүгэдэ үбгэдэй гайхалые харуулха гэһэн юм шэнги:

—Стоп, стоп, байза, байза Дамдин Самбуевич! духаряа барижархёод ямар суглаа хэхэ гээшэбди. Хэлэжэ үгыт, эндэ маниие юундэ суглуулаабта: шэнэ жэлые угтахаяа гү, али мантай сугларжа зүбшэхэеэ гү? —гээд асууна.

—Аляаниишье хэхэеэ! Да! Аляаниишье хэхээ! Колхозой правлени, партийна организаци хадаа тантай хамта шэнэ жэл угтаха гэжэ, мүн зарим ажал хүдэлмэри тухай таанадай сэсэн буурал толгойнуудһаа зүбшэл абаха гэжэ шиидэһэн байгаа.

—Зайлуул! Бидэнэрэй һанамжые дуулаха саг дүүрээ юм гэжэ һанагша байгаабди лэ,—теэд... гэжэ эндэ тэндэһээ үбгэдэй дуугархада, Дамдин Самбуевич:

—Теэд, бидэ парторганизацитай хамта дуулаха гэжэ хэлсээбди. Манай сабшалан ехэ муу байна, үбһөөр ядалданабди, һү, нооһо багаар абанабди. Хүдөө ажахын мэргэжэлтэд манда зүб зүбшөөл заабари үгэнэ. Теэд баян дүй дүршэлтэй үбгэд, таанар юун гэжэ һананат? — гэбэ.

—Хабар боолто боожо сабшаландаа уһа халяаха хэрэгтэй.

—Мульһэнэй хахаа хэхэ...

—Шэбхэ гаргаха.

—Һубаг малтаха.

Шэнэ жэлые угтаһанай тэмдэг болгогдон, колхозой хүтэлбэрилэгшэдэй ба жара, дала хүрэһэн юрын үбгэдэй хоорондо хөөрэлдөөн удаан үргэлжэлөө.

Энэ суглаан—вечер дээрэ үетэн үбгэд залуу болоһондол урма зориг нэмэжэ, табан зуу гаран гектар сабшалан уһалхаар хэдэн звенонуудые бии болгоо. Мүн колхоздоо шадаха шадахынгаа зэргээр бүхы хүсөөрөө туһалха: хэн аса тармуур хэхэ, хэн тэргэ шарга, хэн парнигай болон теплицын рама хэхэ гэжэ тогтообо.

Теэд үбгэд ганса энээн тухай хэлсээд дүүргээгүй, үшөө олон юумэн дээрэ тогтожо хөөрэлдөө. Жэшээнь иимэ удхатай хөөрэлдөөн болоо. Бидэ, үбгэд хүгшэд, эртэ урда сагта харанхы мунхаг, үгытэй ядуу байдалда байгаад, олон юумэ мэдэдэггүй туладаа элдэб будүүлиг, мундуу зан абари гаргадаг һэмди. Мүнөөнэй залуушуулда жаргалтай һайнаар, соёл болбосоролтойгоор ажаһууха арга түгэс дүүрэн бии. Энэ арга боломжые Совет засаг тэдээндэ олгоһон байна. Теэд манай зарим залуу хүбүүд мундуу тэ[...] ааша гаргажа ябадаг. Эдээндэ [...]сашье парти, комсомол бэшэ, ха[...] үбгэд, хүгшэд ойлгуулжа хэл[...] ябаха, харгыень заажа үгэхэ, ү[...] эмгэнэртнай ямар тулюур байда[...] байгаа һэм, таанар ямар һайн [...]далда байнабта гэжэ хэлэжэ үг[...] хэрэгтэй гээд хэлсэхэдэ, тэндэ ба[...]шад ехээр зүбшөөбэ.

Энэ суглаан президиумшье[...]гөөр, элидхэлшьегүйгөөр, ёһор[...] гошьегүйгөөр болоһон юм. Тиигэ[...]шье, эгээн бүтэмжэтэй, эгээн ү[...] сэдьхэлэй суглаан болоо.

Тэдээниие суглуулжа үнэн сэ[...] хэлһээ хөөрэлдэһэниинь, зүбш[...] һураһанайнь түлөө, шэнэ жэл х[...]та угтаһанайнь түлөө гүнзэгы б[...]халан хүргөөд үбгэдэй тарахада[...] арбан хоёр часһаа үнгэрэнхэй, ха[...] һүниин малаан һара хүхюун[...] энеэбхилэн үбгэдые угтажа б[...]һэн.

* * *

Эндэхи «Улаан Одон» колхозой [...]лай байра, таряанажалай бригад[...]нууд, бэшэшье һуурин газарнууд [...]ри—гушан газараар таранхай. [...] бүгэдэдэ залуушуулшье, үбгэд х[...]шэдшье ажаллана, ажаһууна. Э[...] залуу ябахадаа эрын дээжэнэр б[...]һан үбгэд, мүнөө хэды үндэр на[...]тай болобошье, шадал тэнхэйнг[...] зэргээр түрэл колхоздоо туһал[...] аша гушанараа томо болгожо һуу[...]

Аша гушанарайнгаа түлөө, [...]тель колхозойнгоо түлөө аһан ша[...]лаараа оролдожо ябаһан үбгэд х[...]шэдтэ шэнэ жэлэй урда «ута на[...] наһалжа, удаан жаргал эдлэ[...] ябагты» гэжэ советскэ залуу үе[...] юрөөл табина.

Д. ДАШИЕВ.

Редактор Д. Л. ЛОБСАНОВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—46-32 заместителя редактора 32-74. отв. секретаря—27-37, партийной жизни, сельского хозяйства—47-59 пропаганды и переводов—35-14, культуры и быта, промышленности—34-05, местной информации и писем—24-74, корректорская—32.67, бухгалтерия 37-32. Для междугородных переговоров—16.

Н—00649 Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР. Зак. № 671